БУХЫ ОРОНУУДАЙ ПРОЛЕТАРИНАР, НЭГЭДЭГТЫ!

41-дэхи жэлээ гарана

БУРЯАД ҮНЭН

КПСС-эй Буряадай обкомой, Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй, Министрнүүдэй Соведэй орган

№ 286 (10346) | 1963 оной декабриин 4, среда | Сэн 2 мүнгэн

ҮЗЭЛ СУРТАЛАЙ ХҮДЭЛМЭРИИН ЕХЭТЭЙ БАЙХЫН ТҮЛӨӨ

...эй XXII съездын, пар... Центральна Комитедэй Пленумэй шиидхэбэри... бэелүүлэн, хүдөөгэй үй... парткомууд, колхоз... совхозуудай партийна ор... нууд һүүлэй үедэ үзэл... ...игаа алибаа хүдэлмэри һайжаруулаа, илангаяа ...ажалшадай дунда ху... ...тын хүдэлмэриин далай... ...тэжөө. Ажабайдалтай, үй... ...эй үзэл суртала хүдэл... холбоо барисаань бэхи... Колхоз болон совхозуудай партийна организацинууд талаараа ургаа, хатуу... ...й дүршэлөөр баяжаа. ...э тэдэнэр арад зоной дун... ...идхэлэй, ойлгууламжын, ...үүлгын хүдэлмэри шада... ашатай үрэтэйгөөр, үй... ...нэ нүлөөтэйгөөр ябуулдаг Коммунистнуудай түрүү ургаа. Тэдэнэр үйлэдбэри түрүүлжэ, бусадта үльгэр харуулхаһаа гадна, арюун ...ээшье, халуун үгөөрөө... ...ртийнабэшэ хүнүүдые шэн ...а ажалда зоригжуулна.

...ийна организацинуудай ...рталайнгаа али бүхы ху... ...ие үргэн далайсатайгаар, ...этэйгээр эмхидхэдэг кол... ...лон совхозуудта ажахынь... урагшатайгаар хүгжэжэ, дэбжэжэ байдаг ха юм. ...гү, али совхозойнгоо ажа... ...и болохоор хүгжөөхын ту... ...сэл хадаа партийна орга... ...ин хүдэлмэриин гол шу... ...эглэл мүн болоно. Эндэ ...урталай хүдэлмэриин аша ...али тодоор харагдана. Энэ олохон жэшээнүүдые ха... ...боломоор.

...ажанай үйлэдбэриин уп... ...иин Карл Марксын нэрэм... ...олхозой партийна органи... ...зэл сурталайнгаа хүдэлмэ... ...лэдбэритэй нягта холбоо... ...ябуулна. Энэ партийна ...заци алишье талаараа ай... ехэ хүсэтэй байһанаа ха... Тиимэшье байхань зүб. ...олхоздо аяар 120 гаран ...истнар ажаллажа байна Колхозой али бүхы һал... ...удта зүбөөр хубаарилан ...ан эдэ коммунистнууд ...а өөһэдөө үльгэр жэшээ ...хаһаа гадна, зоной дунда ойлгууламжын хүдэлмэри ...а, һайн һайхан эдэбхи гаргана, социалис мүры... ...лгэрүүлнэ, коммунис ажа... ...лөө хүдэлөөнэй далайсые ...энэ. Колхозой парткомой бригаданууд болон фер... ...эй эхин партийна органи... ...удта ехэ туһа хүргэдэг, тэ... хүдэлмэриие ходо хинан ...аг, шадамараар ударида... даг дээрэһээнь, тэдэнэй үүргэ тон ехэ болонхой.

Жэшээлхэдэ, Үржэлэй фермын эхин партийна организаци үзэл суртала хүдэлмэридэ үдэр бүри ехэ анхаралаа хандуулна. Партийна организациин ударидалгаар тэндэхи культбаза хадаа соёл сурталай, гэгээрэл болбосоролой, хүмүүжүүлгын хүдэлмэриин ёһотой гуламта болонхой. Тэндэ элидхэл, лекци, хөөрэлдөөнүүд ходо болож байдаг. Агитаторнууд малшадта хүндэтэй айлшад болонхой. Эдэ бүгэдэ хадаа колхозой хэжэ байһан ажал хүдэлмэритэйнь, бүтээжэ байһан хэрэгүүдтэйнь холбоотойгоор, үйлэдбэридэ нүлөөлхөөр үнгэргэгдэдэг. Фермын гүүртэнүүдэй, тус тус һаалишадай хоорондо социалис мүрысөөн үргэнөөр дэлгэрэнхэй. Коммунис ажалай коллектив болон ударник гэһэн хүндэтэ нэрэ зэргэтэй болохын түлөө мүрысөөндэ 210 гаран хүн, тараан ажалай тракторна 2 бригада, хонишодой 3 бригада, һаалиин 3 фермэ оролсоод, габшагайгаар тэмсэжэ байнхай. 40 колхознигуудта, 2 бригадада иимэ нэрэ зэргэ олгогдонхой. Социалис мүрысөөндэ коммунистнууд түрүүлжэ ябана. МТФ-гэй ахалагша һаалишан, КПСС-эй гэшүүн нүхэр Дашиева Ц. Г. фермэ дээрэ арбаад жэлдэ ажаллажа байха зуураа, хэзээ бүхэндэ үндэр дээдэ үрэ дүн туйлана, эрхим һаалишан гэжэ хүндэтэ нэрэ зэргэтэй болонхой. Мүнөөшье колхоз соогоо түрүүшүүлэй зэргэдэ ябаһаар. Байгша оной 10 һарын туршада үнеэн бүриһөө 2610 литр һү һаанхай. Иимэ коммунистнууд эндэшье, мүн бусадшье фермэнүүд болон бригадануудтань ехэ олон. Тэрэшэлэн Үржэлэй фермэһээ гадна, бүхы бусад бригаданууд болон фермэнүүдэйнь эхин партийна организацинууд үзэл суртала хүдэлмэри үргэн далайсатайгаар, үрэ ехэтэйгээр эмхидхэнэ.

Энэнь колхозой ажахыда ехэ нүлөөтэй байна. Тиимэл хадань колхоз урагшаа амжалтатайгаар дабшажа ябана, ажахыгаа хүгжөөнэ. Жэлһээ жэлдэ тарилгынгаа талмайе үргэдхэнэ, адууһа малайнгаа тоо толгойе олошоруулна, ашаг шэмыень дээшэлүүлнэ. Энээнһээ уламжалан мүнгэн олзо доходынь саг үргэлжэ ургана. Жэшээлхэдэ, жэлэйнь мүнгэн олзо доход 1953 ондо 179,2 мянган түхэриг байһан аад, 1962 ондо 922 мянган түхэриг болонхой. Энээнэй ашаар ажалайнь түлөөһые колхознигуудтаа мүнгөөр түлэдэг болоһоор үнинэй. Эдлүүриин газарай 100 гектар бүхэндэ 13,7 толгой эбэртэ бодо мал, 75,5 толгой хонид, тарилгын талмайн 100 гектар бүхэндэ 10,7 толгой гахай хүртэнэ. Тооложо үзэхэдэ, ажалша хүн бүхэндэшье нилээд олон толгой мал хүртэнэ. Һүүлшын 10 жэл соо мяха абалгань (амидын шэгнүүрээр) 2 дахин, нооһо — 3 дахин, һү — 3 дахин, орооһо — 15 дахин, үндэгэ — 7 дахин ехэ болоо. Энэ жэлдэшье колхоз гүрэндөө 14100 центнер орооһо таряа худалдаа. Нооһо болон үндэгөөр жэлэйнгээ түсэб дүүргэнхэй. Мяха болон һүөөр дүүргэхээр хараална.

Эдэ бүхы хэрэгүүдтэ колхозой партиийна организациин үүргэнь ехэ. Тэрэ хадаа түбхын түрүүндэ үзэл суртала хүдэлмэриин үргэн ехэ арга боломжонуудые зүбөөр, шадамар бэрхээр хэрэглэнэ. Тиимэһээ тэрэнэй нүлөө, аша үрэнь тобойсо харагдана. Үзэл сурталай хүдэлмэриин үрэ дүнгые тобойсо гаргахын аргагүй шэнгээр зарим хүнүүд һанадаг. Тигэжэ һанаха буруу. Энэ хүдэлмэриин үрэ дүнгые шэгнэхэ шэгнүүр баһа бии бшуу. Тэрэмнай үнөөхил мяха, һү, нооһо, орооһо шэгнэдэг шэгнүүр ха юм. Ямар ажахыда али бүхы продукци элбэг ехээр абтанаб, тэндэ үзэл суртала хүдэлмэри үрэ ехэтэйгээр, үйлэдбэридэ нүлөө һайнтайгаар эмхидхэгдэнхэй гэжэ сэхэ хэлэхэдэ алдуу огто болохогүй. Энэ хадаа Баргажанай Карл Марксын нэрэмжэтэ колхозой партийна организациин ажал хүдэлмэри дээрэһээ илангаяа эли тодоор мэдэгдэнэ ха юм.

Иимэ партийна организацинууд манай республикын олохон колхоз, совхозуудта бии. Зүгөөр зарим ажахынуудта үзэл сурталай хүдэлмэри ехэ хангалтагүй байһаар. Тэрэнэй эгээл ехэ дутуунь юуб гэхэдэ, ажабайдалтай, үйлэдбэритэй холбоо барисаань бага байна. Олонхи ушарта үйлэдбэридэ тон ехэ нүлөө үзүүлнэгүй. Олохон колхоз, совхозуудай экономическа талаараа гээгдэжэ ябаһан шалтагаануудайнь нэгэл үзэл сурталай хүдэлмэриин һула байһан ушар болоно.

Тиимэһээ колхоз, совхозуудай партийна организацинуудай урда энэ талаар ехэ харюусалгатай зорилго табигдана. Тэдэнэр саашадаа үзэл суртала хүдэлмэридэ үдэр бүри гол анхаралаа хандуулжа, тэрэниие үргэн далайсатайгаар, үрэ ехэтэйгээр эмхидхэхэ, ажабайдалтай, үйлэдбэритэй тэрэнэй холбоо барисаае улам бүри бэхижүүлхэ, ажахын алибаа хэрэгүүдтэ нүлөө ехэтэй болгохо уялгатай. Тиигэбэл ажахымнай амжалтанууд бүри ехэ байха бшуу.

...дэрэй 300 тонно

...ЭРИ-СОМОН. (Теле... ...р абтаба). Манай Хү... ...н совхозой кукуруза... ...кэл бүри баян ургаса ..., адууһа малаа шэмэ... ...ээлээр хангадаг юм. ...жэлдэшье «полиин ...ай» үндэр ургаса аба... ...элтэй.

...а совхоз, аймаг соо... ...шэ, мүн республика ...ю суурхаһан куку... ...ад Р. Гонсорунов, ...нов, А. Хурикалов гэг... ...хэ хүдэлмэри ябуул... ...дэнэй хүтэлбэриллдэг ...коруулагдамал звено... ...амта 6939 тонно наг ...поли дээрэ гаргаа. ...бүри 300 тонно хүрэ... ...бхэ зөөгдэнэ.

Г. Раднаев,
Хүдэрнин совхозой ...лмэришэдэй комитедэй түрүүлэгшэ.

Хэлэһэндээ хүрэбэ

Улаан-Үдын мель-комбинадай холимол тэжээл бэлдэдэг цехэй коллектив ноябрь һарын түсэб 8 үдэрөөр урид дүүргээд, һарын дүүрэтэр түсэбһөө гадуур 45 мянган түхэригэй продукци үгэбэ.

Байгша оной эхеэр тус цехэй хүдэлмэришэд жэлэйнгээ түсэбһөө гадуур мянган тонно тэжээл бүйлуулха уялга абаһан юм. Энэ уялгынгаа тоосоотоор 1002 тонно тэжээл үйлэдбэрилжэ, хэлэһэндээ хүрэжэ шадаа. Жэлэй дүүрэтэр нэгэ һара үлэнхэй. Энэ хугасаада үшөө 2750 тонно продукци үйлэдбэрилэгдэхэ.

Цехэй мастер М. А. Леонов, халаанай мастер В. Рябушенко, хүдэлмэришэн У. С. Нечаева болон бусад ажалайнгаа эдэ амжалтануудые КПСС-эй ЦК-гай болохоёо байгаа Пленумдэ зорюулна.

Г. Шумилов.

Алгана, сурхай ехээр барина

КПСС-эй ЦК-гай декабриин Пленумэй хүндэлэлдэ ажалай вахтада жагсаһан Яруунын загаһашад ажалаа амжалтатайгаар ябуулна. Загаһа барилгын 7 бригада Нарһата, Ехэ ба Бага Ярууна нуурнуудта загаһашалхадаа үдэр бүхэндэ 2—3 губшалга хэнэ. Тиихэдээ алгана, сурхай, улаа нюдэн гэхэ мэтын загаһа 30—40 центнер хүрэтэр барина.

Загаһа барилга дээрэ Павел Димовэй, Николай Орловой бригаданууд шалгарна. Нүхэр Димовэй бригада ноябриин 20-до һарынгаа даалгабари дүүргээд, мүнөө декабриин түсэб дүүргэхэ ойртуулба.

Яруунын загаһашад жэлэйнгээ түсэб амжалтатайгаар дүүргэхэ хүсэл эрмэлзэлгэтэйгээр ажаллана.

В. Байбородин.

...ромашина» заводой цех, участогуудаар ...ЦК-гай болохоёо байгаа Пленумэй хүндэ... ...иалис мүрысөөн үдэрһөө үдэртэ бүри үр... ...үрысэгшэдэй түрүү зэргэдэ кран бүтээдэг ...трогагнууриша Генатулат Хайбулин ябалсана. Нүхэр Хайбулин тус завод дээрэ 1961 онһоо ажаллажа ехэхэн дүй дүршэлтэй болоо юм. Эдэ үдэрнүүдтэ нүхэр Хайбулин халаанайнгаа даабари 125—130 процент дүүргэнэ. Зураг дээрэ: Г. Хайбулин ажаллажа байна. Л. ХАЙДУРОВАЙ фото.

КПСС-эй ЦК-гай Пленумые угтуулан

РОССИН ХҮДӨӨГЭЙ АЖАЛШАДАЙ ШЭНЭ ЗОРИЛГОНУУД

В. ДОМРАЧЕВ,
РСФСР-эй Госпланай түрүүлэгшын орлогшо

Россин Федерациин колхоз, совхозууд хүдөө ажахыда хими хэрэглээд байхадаа 1970 ондо 8,6 миллиард пүүд хүрэтэр орооһо таряа, 50 миллион тонно хүрэтэр саахарай свёкло, 2,8 дахин ехэ мяха, хоёр дахин ехэ һү абадаг болохо байна.

Россин Федераци оронойнгоо бүхы тарилгын талмайн 60 шахуу процентыень эзэлдэг юм. Бүхы оронойхидол мэтэ, республикын хүдөө ажахыда һүүлэй жэлнүүдтэ горитой хубилалтанууд болоо, тэрэнэй ашаг шэмэнь нилээд ехээр дээшэлээ. Энэ хадаа газар тарялан болон мал ажалые хүгжөөн дэбжээхэ талаар манай партиин, тэрэнэй Центральна Комитедэй ябуулһан туйлай ехэ эмхидхэлэй, политическа хүдэлмэриин үрэ дүнгүүдынь болоно. 1962 ондо республика дотор 5,3 миллиард пүүд орооһо тарян абтаа гэхэ гү, али 1953 онойхитой сасуулбал, 80 процентээр ехэ болоо, саахарай свёкло —3,9 дахин, наран сэсэг—60 процент, лён-улһан—2,4 дахин, үүсэлэгдэһэн малай мяхан—53 процент, һүн 69 процент ехээр абтадаг болоо.

Гэбэшье республикын хүдөө ажахын гол шухала һалбаринуудай талаар үшөө горитой алхам хэгдээгүй байһаар. Олохон колхоз, совхозуудта ороoһото ургамалай ургаса бирагүй байһан зандаа. Үдэжэ байгаа адууһа малдаа дутамаггүй хүрэхэ үбһэ тэжээл бэлэдхээгүй дээрэһээ һүүлшын хоёр жэлэй турша соо үнеэн бүриһөө һаагдадаг һүн бага болоһон байна.

1963 ондо Россин Федерацида сагай уларил айхабтар тааруугүй муу байба. Шэмэрүүн хүйтэн үбэл, һүүлээрнь Сибирь, Хара хүрьһэтэ түбэй болон бусад зарим районуудта үзэгдэһэн ган гасуур, хэнэйшье мэдэһээр, хүдөө ажахын шухалын шухала продуктнуудые бүхы дээрэнь абаха хэрэгтэ муугаар нүлөөлөө. Ороoһото болон бусад ургамалнуудай ургаса үнгэрһэн табан жэл соо дунда зэргээр абтаһан ургасаһаа бага байгаа. Энэ жэлэй орёо хүндэ эрхэ байдалда үйлэдбэриин управленинүүдэй хүдэлмэрилэгшэд, олохон колхоз, совхозуудай ажалшад ехэ эмхитэйгээр ажаллажа, хүдөө ажахын бүхы һалбаринуудые хүгжөөхын түлөө ехэ оролдосотойгоор тэмсээ гэжэ хэлэхэ хэрэгтэй.

Энэ жэлэй орёо хүндэ, бэрхэшээлтэй байбашье, республика дотор нёдондонойхидо орходоо хартаабха—31 процент, лён-улһан—69 процент, мяхан—19 процент ехээр бэлэдхэгдээ. Нёдондонойхидо орходоо һүн, овощ, бахчева ургамалнууд зарим тэды ехээр худалдагдан абтаха байна. 1960 онойхиин шэнээн ороoһо тарян энэ жэлдэ гүрэндэ худалдагдаа.

Мүнөө үедэ республикын бүхы колхоз, совхозууд, үйлэдбэриин управленинүүд 1964—1965 онуудта хүдөө ажахыгаа хүгжөөхэ түсэбүүдые табижа байна. Шэнэ табан жэлэй түсэб (1966—1970 онууд) мүн лэ табигдажа эхилээ.

Хүдөө ажахыда хими хэрэглэхэ талаар Коммунис партиин хараалжа байгаа горитой ехэ хэмжээнүүд газар тарялан, мал ажал эрид түргөөр дэбжээхэ үргэн ехэ арга боломжонуудые нээжэ үгэнэ.

«Россин Федераци хүдөө ажахын али бүхы продуктнуудые улам ехээр абадаг болохо ёһоор һайн арга боломжотой» гэжэ нүхэр Н. С. Хрущев хэлэнэ.

Минеральна үтэгжүүлгэнүүдые, гербицидүүдые, ядохимикадуудые ехээр үйлэдбэрилэн гаргадаг болохо гээшэ сохом лэ тогтууритай ургаса абаха, ороoһо таряа, мяха, һү болон бусад продукци ехээр абадаг болохо үндэһэн шухала эрхэ нүхэсэлнүүдэй нэгэниинь болохо байна.

КПСС-эй Центральна Комитедэй декабриин Пленумдэ бэлэдхэлтэй дашарамдуулан, КПСС-эй ЦК-гай РСФСР-тэхи Бюрогой, республикын Министрнүүдэй Соведэй даалгабаряар хүдөө ажахын продуктнуудые абаха, бэлэдхэхэ министерствэтэй, олон бүлэг эрдэмтэдтэй хамта РСФСР-эй Госплан хадаа 1970 он хүрэтэр Россин Федерацида хүдөө ажахын үйлэдбэриие улам саашадань дэбжээхэ гол хараа шэглэл зохёон табяад, республикын экономическа зоно бүхэнэй бэелүүлхэ уридшалан харзалагдаһан хараа түсэбүүдые бэлэдхээ.

Хүдөө ажахые улам саашадань хүгжөөхэ асуудалнуудые зүбшэн хэлсэхэдээ колхоз, совхозуудай ажалшад газар тарялан, мал ажалые дэбжээхэ нэмэлтэ арга нөөсэнүүдые элирхэйлэн тодоруулха байһаниинь һэжэглэлтэгүй. КПСС-эй XXII съездын, партиин Программын табиһан бүгэдэ арадай зорилгые шиидхэхэ хэрэгтэ—орон доторoo хүдөө ажахын эдеэ хоол элбэг дэлбэг болгохо хэрэгтэ Россин Федераци эрхим хубитаяа оруулха байха.

Ороoһо таряа ехээр абадаг болохо гээшэ манай гол зорилго

Хизааргүй үргэн дайда газартай Россин Федераци орон дотороо ороoһо таряа абаха талаар горитой һуури ходоодоо эзэлдэг байһан, эзэлхэшье байна. Нёдондо бүхы Советскэ Союз дотор абтаһан ороoһо тарянай 62 шахуу процентыень манай республика абаһан байна. Колхоз, совхозууд ороoһо тарянай ажахые улам саашадань дэбжээхын тулада барагдашагүй ехэ арга нөөсэтэй.

Ороoһо таряа болон бусад ургамалнуудые саашадаа улам ехээр абадаг болохо, тэрэшэлэн үдэжэ байгаа мал ажалда бардам хүрэхэ үбһэ тэжээл бэлэдхэхэ зорилгые тарилгын талмай үргэдхэһэнэй ашаар саашадаа шиидхэжэ болохогүй гэжэ манда һайса эли болонхой. Гүрэнэй зүгһөө ехэ капитальна һомололго хэнгүйгөөр нэлэнхы үргэн шэнэ ба боро газар манайда 1954—1958 онуудта ашаглагдаһан байгаа. Мүнөө шэнэ газар горитойгоор хахалха болоо һаа, ехэ гаргаша хэгдэхэ зэргэтэй.

Ороoһо тарян, хүдөө ажахын бусад ургамалнууд гол түлэб тэдэнэй ургасые дээшэлүүлһэнэй ашаар ехээр абтадаг болохо байна. Химиин промышленностиие угаа түргөөр хүгжөөһэн ушар энэ талаар туйлай ехэ шэнэ арга боломжонуудые нээжэ үгэнэ.

Манай табиһан хараа түсэбүүд иимэ байна. **Хэрбээ 1962 ондо 5,3 миллиард пүүд ороoһо тарян абтаһан байбал, 1970 ондо Россин Федераци дотор бүхы дээрээ 8,6 миллиард пүүд хүрэтэр ороoһо тарян абтахаар хараалагдана.**

1970 ондо Хойто Кавказ, Хара хүрьһэтэ түбэй областьнууд, Уураал, Поволжи, тэрэшэлэн Баруун Сибирь ороoһо таряа Россин Федераци дотор эгээл ехээр абадаг болохо байна. Экономическа эдэ табан районуудта бүхы дээрээ тухайлхада 7 миллиард пүүд ороoһо тарян абтаха ёһотой гэхэ гү, али Россин Федераци дотор абтадаг ороoһо тарянай 80 процентнь болохо. Тиихэдээ ороoһото ургамалнуудай тарилгын талмай 1970 ондо багсаахада 85 миллион гектар болохо юм. Гол түлэб ургасыень дээшэлүүлһэнэй ашаар, минеральна болон органическа үтэгжүүлгэнүүдые үргэнөөр хэрэглэһэнэй эсэстэ ороoһо тарян иимэ ехээр абтадаг болохо бшуу.

Хэрбээ 1958—1962 онуудта республика дотор дунда зэргээр гектарай 10,4 центнер ороoһото ургамалнуудай ургаса абтадаг байгаа һаа, 1970 ондо гектарай 16,7 центнер ороoһо тарян абтахаар хараалагдана. Тэрэ тоодо Хойто Кавказда—29 центнер, тиихэдэ Краснодарай хизаарта—45 центнер; Хара хүрьһэтэ түбэй областьнуудта —25 центнер, Түбэй, Волго-Вяткын, Баруун-Хойто зүгэй районуудта —16 центнер, Уураалда—15 центнер; мүн бусадшье районуудта ургаса ехээр абтадаг болохо байна.

1970 ондо таригдаха ороoһото ургамалнуудай 85 миллион гектар бүхы талмайн 60 миллион гектарһаа бага бэшэнь үтэгжүүлэгдэхээр багсаагдана. Тиихэдээ зарим экономическа районуудта газарай болон сагай уларилай эрхэ байдалһаа, мүн эндэ таригдадаг ороoһото ургамалнуудай сортнуудта минеральна үтэгжүүлгын ямараар нүлөөлдэг байһанһаа дулдыдан үтэгжүүлгэ оруулха элдэб нормонууд хэрэглэгдэхээр хараалагдана.

Минеральна үтэгжүүлгэнүүд нэн түрүүн үлэмжэ һайн үрэ дүнгүүдые абажа боломоор ехэ шиигтэй, уһалагдадаг газарта хэрэглэгдэхэ байна. Хойто Кавказай районуудта, Хара хүрьһэтэ түбэй областьнуудта, Түбэй областьнуудта, Волго-Вяткын райондо, Баруун Хойто зүгэй болон Алас Дурна зүгэй ехэ шиигтэй районуудта ороoһото ургамалнуудай тарилгын бүхы талмай дээрэ минеральна үтэгжүүлгэ хэрэглэгдэхэ юм.

Уураалай районуудта ороoһото ургамалнуудай тарилгын 75 процентые, Поволжидо—60 шахуу процент, Зүүн Сибирьтэ—45 шахуу процентыень үтэгжүүлхээр хараалагдана. Баруун Сибирьтэ ороoһото ургамалнуудай тарилгын талмайн дүрбэнэйнь нэгэ хубида үтэгжүүлгэ үгтэхөөр хараалагдана.

Һаяшаг «Ороoһо таряа ехээр абадаг болохо шухала арга нөөсэ» гэһэн статья «Правдада» толилогдоо һэн. Азотно үтэгжүүлгэнүүдые хэрэглээд байхада РСФСР-эй Урда зүгэй хара хүрьһэтэ газарнууд ехэ һайн үрэ дүнгүүдые үгэнэ гэжэ ВАСХНИИЛ-ай академигүүд И. Лукьяненко, В. Пустовойт, хүдөө ажахын эрдэмэй кандидадууд Т. Дубоносов, П. Дрогалин, П. Семихненко гэгшэд энэ статья соогоо бэшээ. Манай һанахада, энэ баталамжань зүб байна. Юуб гэхэдэ, энэ хадаа ороoһо тарянай, илангаяа намарай шэниисын ургаса нилээд дээшэлүүлхэ, валовой суглуулбариень ехэ болгохо арга олгоно бшуу. Энээниие хараадаа абажа энэ жэлэй намар Хойто Кавказай колхоз, совхозуудта намарай ургамалнуудта тэжээл үгэхын тулада 525 мянган тонно минеральна үтэгжүүлгэ үгтөө һэн.

Нэгэ центнер үтэгжүүлгэ оруулаад байхада Хойто Кавказай районуудта ороoһо тарянай ургаса багсаахада 2,5 центнерээр үлүү ехээр абтаха (тэрэ тоодо Краснодарай хизаарта — 3 центнер), мүн бусад районуудта — 2 центнер нэмэлтэ ороoһо тарян абтаха гэжэ уридшалан табигдаһан хараа түсэбүүд тодоруулжа үгэнэ.

Экономическа районуудай газарай хүрьһэнэй болон сагай уларилай илгаануудай горитой ехэ байһыень хараадаа абажа, минеральна үтэгжүүлгэнүүдые хэрэглэхэ элдэб нормонуудые өөһэдынгөө хараа түсэбүүд соо тодорхойлһон байнабди. Жэшээлхэдэ, Хойто Кавказай районуудта ороoһото ургамалнуудай гектар бүридэ дунда зэргээр 5 центнер минеральна үтэгжүүлгэ (тэрэ тоодо Краснодарай хизаарта — 6 центнер), Хара хүрьһэтэ түбэй областьнуудта — 5 центнер, Түбэй, Волго-Вяткын, Баруун Хойто зүгэй районуудта—4,2, бусад районуудта гектарай 2—2,5 центнер гаргашалхаар хараалагдана. Хара хүрьһэгүй нютагуудай 16—17 миллион гектар таряалангые избёосходохо хэрэгтэй, тиимэһээ жэл бүри газарай хүрьһэндэ 10 миллион тонно шахуу избёосхо оруулха шухала.

1970 ондо ороoһото ургамалнуудта тэжээл үгэхын тулада республикадамнай тухайлхада 25—26 миллион тонно минеральна үтэгжүүлгэ хэрэгтэй болоно.

Эды шэнээн минеральна үтэгжүүлгэнүүдые хэрэглээд, агротехникын бусад хэмжээ ябуулгануудые хээд, нютагай эрхэ байдалда таараһан, мүн баян ургаса үгэдэг ороoһото ургамалнуудай шэнэ сортнуудые илангаяа түргөөр нэбтэрүүлээд байхадаа түсэблэһэн ургасаяа абаха үндэһэ һуури табигдаа гэжэ тоолоходо болоно. Энэ хадаа эрдэм-шэнжэлэлгын эмхи зургаануудай заабаринуудаар, түрүү колхоз, совхозуудай бодото байдалаар батадхагдана.

Үтэгжүүлгэнүүдые хэрэглээд, 1970 ондо абтахаар хараалагдаһанһаа бүри ехэ ургаса абадаг ажахынууд зоно бүхэндэ мүнөөшье үсөөн бэшэ бии. **Хойто Кавказда** Усть-Лабинска үйлэдбэриин управлениин колхоз, совхозууд нёдондо жэлдэ гектар бүриһөө «Безостая-1» сортын намарай шэниисын 30,3 центнер ургаса хуряаһан, харин мүнөө жэлдэ гектарай 38,9 центнер ургаса суглуулһан байна. 1962 оной намар, үнгэрэгшэ хабар управлениин колхоз, совхозууд намарай тарилгын 85 мянган гектарта гектарай 1—2 центнер хараатайгаар азотно үтэгжүүлгээр нэмэлтэ тэжээл оруулһан байха юм. Тиихэдэнь ургасань гектар бүриин 5 центнерээр нэмэһэн байгаа. Краснодарай хүдөө ажахын эрдэм-шэнжэлэлгын институт һүүлэй табан жэлэй турша соо минеральна үтэгжүүлгэнүүдые (хоёр центнер азотно, хоёр центнер фосфатна, нэгэ центнер калийна үтэгжүүлгэ) хэрэглээд байхадаа намарай шэниисын ургаса дунда зэргээр 16,3 центнер үлүү ехээр абаһан байха юм.

Республикын **Хара хүрьһэтэ түбэй нютагуудта** үтэгжүүлгэ хэрэглэхэдэ эрхим һайн үрэ дүнгүүд туйлагдадаг. Докучаевай нэрэмжэтэ Хара хүрьһэтэ түбэй хүдөө ажахын эрдэм-шэнжэлэлгын институдай тоо баримтануудай ёһоор, «Белоцерковская-198» сортын намарай шэниисэдэ гектарай 3,5 центнер минеральна үтэгжүүлгэ оруулаад байхада ороoһо тарянай ургасань 9,6—10,7 центнерээр нэмэһэн байна. Воронежой областиин Нижне-Девицкэ сортоучасток дээрэ «Мироновская-808» сортын намарай шэниисэ һүүлшын хоёр жэлэй турша соо гектарай 53,3 центнер ургаса үгөө.

Хара хүрьһэгүй нютагуудтахи Москвагай областиин түрүү ажахынууд һайнаар үтэгжүүлэгдэһэн полинууд дээрэһээ тогтууритай баян ургаса абадаг. М. Горькиин нэрэмжэтэ колхоз энэ жэлдэ гектар бүриһөө 29 центнер ороoһо таряа, «Ленинский луч» артель 26,2 центнер ороoһо таряа хуряаһан байна.

Поволжидо Волгоградай областиин «Деминский» колхозой полинууд дээрэхи намарай шэниисэдэ 4,5 центнер минеральна үтэгжүүлгэ оруулаад байхада хоер жэлэй турша соо дунда зэргээр гектарай 3,4 центнер нэмэлтэ ургаса хуряагдаһан байна.

Уураалда үтэгжүүлгэнүүдые хэрэглээд, Свердловско областиин Каптеловско сортоучасток дүрбэн жэлэй турша соо дунда зэргээр гектарай 35,2 центнер хабар таригдаһан шэниисын ургаса абаа һэн.

Сибирьтэ Алтайн хизаарай Краснощековско сортоучасток дээрэ «Харьковская-46» сортын хатуу шэниисэ дүрбэн жэлэй турша соо гектарай 27,6 центнер ургаса үгэһэн байха юм. Энэл хизаарта газарай хүрьһэндэ 6 тонно наг шэбхэ, 2 центнер фосфоридой талха холижо оруулаад байхада «Барнаульская-32» гэжэ шэнэ сортын шэниисэ гектарай 44 центнер ургаса үгэһэн байна.

Минеральна үтэгжүүлгэнүүдые эрид ехээр хэрэглэдэг болохын хажуугаар Россин Федерациин колхоз, совхозуудта наг шэбхэ болон бусад органическа үтэгжүүлгэнүүдые, тэрэ тоодо академик Т. Д. Лысенкын арга методээр бэлэдхэгдэдэг компостнуудые нилээд ехээр үйлэдбэрилдэг, хэрэглэдэг болохоор хараалагдана.

Хара хүрьһэгүй зоны районуудта торфын хэбтэшэ барагдашагүй ехэ юм. Хүдөө ажахын эрилтэнүүдые хангахын тулада тэрэ нилээд ехээр малтан абтадаг болохо байна. Мүнөө үедэ торфоминеральноаммиагай үтэгжүүлгэнүүдые промышленна аргаар үйлэдбэрилхэ бүхы ажалые гүйсэд оньһожоруулха хэдэн янзын түхэлэй машинанууд байгуулагданхай. Энэ хадаа үшөө 1965 ондо промышленна аргаар үйлэдбэрилэгдэхэ торфын үтэгжүүлгэнүүдые 8 миллион тонно хүрэтэр ехэ болгохо арга боломжо олгоно.

Газар таряалангай хэрэглэмжэдэ саашадаа торфые промышленна аргаар улам бүри ехээр үйлэдбэрилдэг болохын хажуугаар тэрэнэй үнэ сэнгые хямдаруулха гээшэ зайлашагүй шухала зорилго болонхой. Ленинградай областиин жэшээгээр торфын үтэгжүүлгэ автомашинаар шэрэхэ хэрэгые нэгэн мэдэлтэй болгохо, тэрэнэй тарифуудые адагай захын хоёр дахин бага болгохо тээшэнь үшөө дахин хаража үзэхэ шухала гэжэ бидэ һанаха байнабди.

(Түгэсхэлынь удаадахи номерто гараха)

Хартаабха ургуулдаг механизаторнуудта жэшээ болоно

Н. С. ХРУЩЕВОЙ БЭШЭГ

КПСС-эй Центральна Комитедэй Нэгэдэхи секретарь, СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшэ Н. С. Хрущев «Союзсельхозтехникын» Бүхэсоюзна нэгэдэлэй машина туршалгын түбэй станциин хартаабха ургуулха, хуряаха хүдэлмэриие бүхыдэнь оньһожоруулһан звеногой гэшүүд В. И. Кузнецов, В. Н. Козлов, И. Н. Парамонов гэгшэдэй туйлаһан амжалтые үндэрөөр сэгнээ. Энэ звено байгша ондо сагай уларилай муушье байгаа һаань, 157 гектар газар дээрэһээ 2,5 мянган тонно хартаабха ургуулаа гэхэ гү, али звеногой гэшүүн бүхэн 800 үлүүтэй тонно ургуулһан болоно. 1 центнер хартаабха ургуулгада 54 минута гаргашалагдаһан, 1 килограмм хартаабхын өөрынь үнэ 2,5 шахуу мүнгэн болоһон байна.

Энэ хадаа гайхамшагта амжалта гэжэ Н. С. Хрущев механизаторнууд-хартаабхашадта эльгээһэн бэшэг соогоо бэшэнэ. Хүдэлмэрээ бүхыдэнь оньһожоруулһан, техникые үндэр бүтээсэтэйгээр хэрэглэһэн газартал хартаабха бага ажалтай ургамал гэжэ тоологдодог, горитой олзо доход оруулдаг гэжэ танай дүй дүршэл этигэмээр харуулба.

КПСС-эй Центральна Комитет, СССР-эй Министрнүүдэй Совет танай үльгэр жэшээе олохон механизаторнууд-хартаабхашад халан абаха гэжэ найдажа байһанаа мэдүүлнэ гээд Н. С. Хрущев бэшэнэ.

**

Ажал эгээл багаар гаргашалаад хайшан гээд хартаабхын баян ургаса хуряаһан тухайгаа механизаторнуудай звеногой гэшүүд КПСС-эй ЦК-да, СССР-эй Министрнүүдэй Соведтэ, нүхэр Н. С. Хрущевто эльгээһэн бэшэг соогоо дэлгэрэнгыгээр бэшэнэ. Хартаабха ургуулха хүдэлмэриие улам саашадань һайжаруулһанай, техникые үлэмжэ һайнаар хэрэглэһэнэй ашаар ажалай бүтээсые бүри ехэ болгохо, центнер продукци абалгада гаргашалагдадаг эд зөөриин гаргашые үшөө бага болгохо арга бии гэжэ 1963 оной дүй дүршэл харуулаа.

(ТАСС)

ПРОФСОЮЗУУДАЙ АЖАБАЙДАЛ

ЭМХИТЭЙ, ШҮҮМЖЭЛЭЛТЭЙГЭЭР ҮНГЭРГЭХЭ

Декабрь-январь һарануудта республикын профсоюзна организацинуудаар тоосоото суглаанууд, профсоюзай хүтэлбэрилхы органуудай һунгалта болохонь. Эдэ суглаанууд хадаа һаяхан боложо үнгэрһэн СССР-эй профсоюзуудай XIII съезд дээрэ баталан абтаһан шэнэ Уставай ёһоор болохонь гээшэ.

Шэнэ Уставай эрилтын ёһоор 15-һаа (урдань 25-һаа байһан) дээшэ гэшүүдтэй эхин организацинуудта нютагай комитет һунгагдаха байна. Тиигэжэ нютагай комитедүүдэй, шалгалтын комиссинуудай тоо нилээд олошорхо, тэдэнэй хүдэлмэридэ олон эдэбхитэд хабаадалсаха болоно.

СССР-эй профсоюзуудай XIII съездын шиидхэбэринүүд профсоюзна бүхы организацинуудай хүдэлмэриин дайшалхы программа боложо үгэнэ. Тиимэһээ тоосоото-һунгуулиин суглаанууд дээрэ эдэ шиидхэбэринүүдые бэелүүлхэ тушаа тодорхойгоор хөөрэлдэхэ, профсоюзна комитедүүдэй ажал хэрэг һайжаруулха тушаа тусхай хэмжээ ябуулганууд хараалагдаха зэргэтэй.

Профсоюзуудай XIII съездын һүүлээр республикын олохон профсоюзна организацинууд ажал хүдэлмэреэ бүри һайжаруулхын тула, манай орондо коммунизмын материально-техническэ үндэһэ һуури байгуулхын түлөө тэмсэлдэ ажалшадые элсүүлхын тула горитойхон хүдэлмэри хэжэ эхилэнхэй.

Заводской, цеховой комитедүүдэй эдэбхитэй хабаадалгатайгаар локомотив-вагон заһабаридаг завод дээрэ үйлэдбэриин түрүүшүүлэй дүй дүршэл, шэнэ үүсхэл олоной шадабари болгохо тушаа ехэхэн ажал хэгдэжэ байнхай. Ажалайнгаа нормо дээшэлүүлхэ гэһэн сверловщица А. В. Грехневагай үүсхэлые заводой мянга гаран хүдэлмэришэд халуунаар дэмжээ. Тэдэнэр нормоёо шэнэлжэ, жэлэй туршада 80 мянган түхэриг алмаха арга олгобо. Нүхэр Кирилловэй хүтэлбэрилдэг электро-хабсаргагшадай бригадынхид ниитын нормировщигууд болохо, ажалай нормые өөһэдөө зохёожо хүдэлхэ гэһэн шэнэ үүсхэл һаяхан гаргаба. Тус бригадынхид ажалайнгаа бүтээсэ дээшэлүүлхэ тушаа бии байһан арга боломжонуудаа элирүүлжэ, тооложо үзөөд, нормоёо 6 процентээр дээшэлүүлбэ. Энэ үүсхэлыень профсоюзай заводской комитет һайшаажа, цеховой комитедүүдэй түрүүлэгшэнэрэй зүблөөн дээрэ зүбшэжэ хэлсээ. Мүнөө энэ үүсхэлыень бусад бригадануудай дунда ойлгуулжа үгэхэ, саашадань бүри дэлгэрүүлхэ тушаа эмхидхэлэй ехэхэн хүдэлмэри ябуулагдажа эхилээ. Тэрэшэлэн голодоһогүйгөөр, нэгэ жэгдээр хүдэлдэг болохын түлөө тэмсэл заводой бригадануудай дунда дэлгэрэнхэй. Цех бүхэндэ экономическа шэнжэлэлэй бюро, коммунис ажалай һургуулинууд байгуулагдаад хүдэлжэ байна.

Гадна Улаан-Үдын ТЭЦ-эй профсоюзна организаци муу бэшээр хүдэлнэ, үйлэдбэриин шухала асуудалнуудые шиидхэлсэнэ. Коллективэй дүрбэнэй нэгэ хубинь ниитын организацинуудай хүдэлмэридэ — сагай ...

Профсоюзна организацинуудай хүдэлмэриин бага зэргэ һайжаржа байһан тушаа бусадшье жэшээнүүдые харуулжа болоно.

Республикадамнай коммунис ажалай түлөө хүдэлөөн һараһаа һарада үргэдэнэ. Мүнөө бүхы хүдэлмэришэд, алба хаагшадай хахадынь энэ мүрысөөндэ оролсонхой. Республикын зуу мянга гаран ажалшад коммунис ёһоор хүдэлхэ, ажаһуухын түлөө тэмсэнэ.

Гадна уралан нарижуулгын, ухаалан зохёолгын хүдэлмэри үргэн далайсатай болонхой. Байгша оной 10 һарын туршада үйлэдбэридэ уралан нарижуулгын 6 мянгаад дурадхал нэбтэрүүлэгдэжэ, 3,4 миллион түхэригэй ашаүрэ үгөө. Үнгэрһэн жэлэй энэ үеынхитэй сасуулбал уралан нарижуулагшадай тоо 400 хүнөөр олошоржо, 600 дурадхал олоор ороһон байна. Экономическа ашаг олзонь 100 мянган түхэригөөр нэмээ.

Тоосоото үе соо саг үргэлжын үйлэдбэриин зүблөөнүүдэй, ниитын конструкторска, экономическа шэнжэлэлэй бюронуудай хүдэлмэри бага зэргэ һайжараа.

КПСС-эй ЦК-гай июниин Пленумэй һүүлээр профсоюзна организацинууд, тэрэнэй соёл сурталай эмхи зургаанууд ажалшадай дунда хүмүүжүүлгын хүдэлмэри эрхилхэ хэрэгтэ анхаралаа ехээр табидаг боложо байна.

Гэхэтэй хамта республикын профсоюзна организацинуудай хүдэлмэридэ ехэ дутагдалнууд үшөөл бии гээшэ. Профсоюзуудай зарим эхин организацинууд үйлэдбэриин асуудалнуудта халирхайгаар хандана. Абаһан социалис уялгануудаа, гүрэнэй түсэб даабари дүүргэхын түлөө тэмсэлдэ ажалшадые хүсэдөөр элсүүлжэ шаданагүй. Олохон предприятинуудаар ВОИР, НТО бүлгэмүүдэй эхин организацинууд хүдэлнэгүй, энээндэ профсоюзна комитедүүд һаналаа табинагүй.

Эдэ дутагдалнууд Ардасаанай, Худанай, Шулуутайн леспромхозуудай профорганизацинуудта үзэгдэнэ. Тэрэшэлэн республикын олохон совхозуудтахи рабочкомууд хүдөө ажахын үйлэдбэридэ хүсэдөөр нүлөөлжэ шаданагүй. Энээн дээрэһээ боложо, олохон совхозуудта гүрэндэ мяха, нооһо, һү худалдаха түсэб дүүргэгдэнэгүй.

Профсоюзна организацинуудай хүдэлмэридэ бии байһан иимэрхүү болон бусад дутагдалнуудые усадхаха тушаа тоосоото һунгуулиин суглаанууд дээрэ горитойгоор хэлсэхэ, зохихо хэмжээ ябуулганууд хараалха зэргэтэй.

СССР-эй профсоюзуудай шэнэ Уставай үндэһөөр профсоюзна органууд һунгагдахань. Тиихэдэ комитедүүдэй гэшүүдэй, профсоюзуудай эмхидхэгшэдэй хахадынь шахуу һэлгэгдэжэ, профсоюзна организациин хүтэлбэрилгэдэ шэнэ хүнүүд ерэхэ болоно.

Тоосоото-һунгуулиин суглаануудые эмхитэйгээр, шүүмжэлэл, өөрыгөө шүүмжэлгэтэйгээр үнгэргэхэ гээшэ шухала ...

М. Гаськов,
профсоюзуудай Буряадай областной Соведэй секретарь.

УҺАЛАГДАДАГ ГАЗАРЫЕ ЭЗЭТЭЙ БОЛГОХО

Хура бороогой багаар ородог дээрэһээ боложо, Баргажанай колхозууд болон совхозуудай үрэжэлтэ баян тала дайданууд нэгэтэ бэшэ ган гасуурта дайрагдадаг, һанаһанда хүрэжэ ургаса таряа, үбһэ тэжээл үгэдэггүй ушаралнууд тохёолдодогынь мэдээжэ. Гэбэшье эндэхи ажахынууд байгаалиин хёморолто ушарнуудһаа дулдыдангүй, бата найдабаритай талха тарянай, үбһэ хулһанай баян ургаса жэлһээ жэлдэ абажа байха дүүрэн арга боломжотой.

Бүри тодорхойлон хэлэбэл, Баргажанай нютаг бүхэндэ хада уулын хүндыгөөр буужа, Баргажан гол уруу шудхажа байдаг горхон болон булагууд нилээд олон. Тэдэ гол горходой һаба хэтэдээ дүүрэн байдаг, үнгэрхэдөө, набтар доро, шугы шэбэр шадарай газарнуудта халин таража, нахилзама намаг болон тогтодогшье байха. Иимэ намаг болоһон газар Хүнтэйн, Читканай голнуудта, Эдьхэтэ болон Чильчигер гэжэ нютагуудта нилээд ехэ тала дайдые эзэлнэ.

Иигээд ерэхэлээр гол горхоной уһан баялиг хайша хэрэгээр хэрэглэгдэхэһээ байтагай зарим ушарта һаад түбэг ушаруулдаг зэргэтэй болоно. Зарим газарнуудай намаг болошоод байхада таряалан, сабшалан болон малай бэлшээри зунай сагта гандашоод, ямаршье ашаг үрэ үгэнгүй хиидэ хосоржо байдагынь тон харамтай, Жэшээнь, Хүнтэйн талын хахадынь гэхээр намагжажа, шугы бургааһанда даруулшоод байдаг бшуу.

Ган гасуур үеһөө дулдыдангүй үбһэ ногооной, тарянай үндэр баян ургаса абажа байхын тулада эндэхи ажахынууд газар уһалалга ехээр эрхилхэ ушартай болоно. Энэ талаар арга боломжоншье ехэ, газар уһалхадаа бэрхэ шадабаритай болоһон хүнүүдшье олон, алибаа уһалууриин системэнүүдшье яһала бии гэмээр.

Баргажанай үйлэдбэриин управлениин газар дайдада уһалууриин 87 томо, жэжэхэн системэнүүд тоологдодог. Тэдэ системэнүүд 12—20 гектарһаа 2000 гектар хүрэтэр газар уһалха хүсэтэй байха юм. Эдэ бии байгаа системэнүүдые зүбөөр хэрэглэжэ шадабал хамтадаа 25.147 гектар (тэрэ тоодо тарянай 11.449 гектар, сабшалангай 9712 гектар, бэлшээриин 2830 гектар, айлнуудай бууса шадарай 1073 гектар) уһалжа шадаха байна.

Зүгөөр уһалагдадаг газар тушаа анхаралаа мууса хандуулдаг шалтагаанһаа боложо, энэ барагдажа байгаа жэлдэ оройдоо 14.783 гектар, тэрэ тоодо 6119 гектар тарянай газар уһалагдаа. Юундэ иимэ бага хэмжээтэй хүдэлмэри хэгдээб гэбэл, нэгэдэхеэр, хүйтэн хабар болоо гэжэ колхоз, совхозуудай хүтэлбэрилэгшэд шалтаг баридаг, хоёрдохёор, уһалууриин олохон системэ һандархай, саг соогоо заһабарилагдангүй байшоо, гурбадахяар, уһалалгын үедэ ажалай эмхидхэл тон хангалтагүйгөөр табигдаһан байгаа.

Газарай муугаар, хуу уһалагдадаггүй шалтагаан газарай эзэгүй байдагһаа, тоо бүридхэлынь бусайданхай дээрэһээ болоно. Уһанай газарые тусхай хүндэ даалгажа үгэхэ зэргэтэй байгаа. Уһалагдадаг газар ямар хэмжээнэй ургаса үгэнэб, саашадаа ямар ашаг үрэ үгэжэ шадахаб гэһэн экономическа удхатай бодомжолһон тодорхойлго огто хэгдэнэгүй. Энэ талаар ажахын хүтэлбэрилэгшэд, агрономууд ехэл зэмэтэй гээшэ. Уһалалгын хүдэлмэриие гансал мелиратортa тохожорхидог заншалтай. Үнэндөө мелиораторнууд ондоо эмхи зургаанда, тусхайлан хэлэбэл, уһанай ажахын управлениин мэдэлдэ байдаг ха юм.

Уһалууриин системэнүүдые заһабарилха, шэнээр бариха зорилго анхаралда абтанагүй. Жэшээнь, Баян голой Карл Марксын нэрэмжэтэ колхоз 1963 ондо 150 гектар тарянай газар уһалха системэ бүтээхын тула 4500 түхэриг гүрэнэй мүнгэн һомологдоһон байгаа. Теэд тэрэ хэрэг бүтээхын тула колхозой механизм тусхайлжа үгөөгүйһөөнь боложо, тэрэ мүнгэниинь дэмы хосороо бшуу.

Газар уһалалгын талаар бусадшье дутагдалнуудые тоолохо болоо һаа олон байха. Газар ехээр уһалжа, тэрэнэй ашаг үгэлгые эрид дээшэлүүлхэ асуудалай онсо табигдаад байхада, манай управлениин ажахынууд таряалан, сабшалан уһалалгада анхаралаа ондоохоноор хандуулдаг, алдуу эндүүнүүдээ зайсуулхые оролдодог болохо бэзэ гэжэ найдагдана.

Энээнтэй хамта нэгэ хэдэн һанамжа, дурадхал оруулха зорилготойб. Нэн түрүүлэн уһалагдадаг газарай бүридхэл һайжаруулха, газараа дууһан эзэтэй болгохо хүдэлмэри бүри ойрын сагта ябуулха шухала. Энээнтэй хамта агрономуудай үүргэ дээшэлүүлхэ хэрэгтэй болоно.

Газар уһалалгада түрүү дүй дүршэл үргэнөөр нэбтэрүүлхэ, энэ хүдэлмэри оньһожоруулха тушаа бодохоор болоо. Насосно станцинууд, уһа бороо шэнгеэр сүршэн хаядаг түхеэрэлгэнүүд, ханааб болон борозда татаха машинанууд олон болонхой. Ажахы бүхэн уһалалгын шухала техникээр гүйсэд хангагданхай байха зэргэтэй.

Мүнөө гол түлэб поли дээгүүр уһа тараан салгидуулжа уһалдаг, энээниие хэр үгһаа хойшо хэрэглэдэг байгаа. Харин мүнөө борозда, полосануудые хэрэглэжэ уһалдаг арга бии болонхой. Иимэ дүршэл нэгэ хүнэй ажалай бүтээсые 5—6 дахин дээшэлүүлжэ шададаг. Тиихэтэе хамта ханаабай эхинэй барилга, ханаабуудай һабын хаалтануудые хүнэй хэрэглэхэдэ хүнгөөр бүтэдэг байхаар түхеэрхэ гээшэ тон шухала болоно.

Хойто хабар газар уһалх... дануудаа намарай паар х... нэгэн доро гаргажа ябаха... туһатай хэрэг. Тиимын ту... зүйлдэ механизаторнуудые... ритай болгохо, һургахада я...

Намар газараа уһалха г... удхатай, туһатайшье байна. газараа һайса уһалжархиб... хабарай сүлөөгүй үедэ ... ехэл хүнгэдхэгдэхэ зэргэтэй... даа. Манай управлениин ... үнгэрөөшэ намартаа 2000... газар намар уһалха даабари... гаа. Гэн гэтэр Карл Маркс... жэтэ, Ленинэй, XXII партсъе... рэмжэтэ колхозууд, Баргажа... хоз нэгэшье гектар газар у... таатай сагые үнгэргөө. Саа... хэмжээн тухай тусгаар х... болохо, шухала зүйлдэ тоо... шье бэзэ гэжэ найдагдана.

Уһалалга эрхилхэ талаар... жанай колхоз, совхозуудай ... ехэ. Ерэхэ 1964 ондо адаг 19... гектар, тэрэ тоодо 9000 ге... рянай газар уһалха тусэбтэй... гектар газар уһалха уһа... системэнүүдые, 950 гектар ... уһалха хүсэтэй шэнэ систе... гуулха проект хүсэндэнь ... гидротехническэ 95 барилга... бодхоохо түсэбтэй. Эдэ бүтэ... тээхын тула мүнгэншье ехэ... логдохонь. Дээрэ дурсагдаһ... дэлмэриие бэелүүлхын тула ... һөө хүдэлжэ эхилхэ шухала.

Тэрээнһээ гадна Баргажа... хозууд, совхозууд ехэхэн ... шугы бургааһа, буртагые са... намаг газарые хатаахаар ши... Гансахан Баргажанай совхоз... хүдэлмэри 2000 гектарта ... Читкан горхоной һабые ув... рүнзэгы болгохоор хараална... дэнь Дэрээнэй совхозойхи Эд... Чильчигерэй намаг хатаахы... оролдолго гаргажа байна.

«Уһалагдадаг газар—арада... лиг» гэжэ Н. С. Хрущев тон ... хэлээ һэн. Иимэһээ манай ... нуудай хүтэлбэрилэгшэд бол... номууд мүнөөнэйнгөө байдал... тобшолол хэжэ, уһалагдадаг ... ашаг үрэ ехэтэйгээр ашагла... лөө бүхы хүсэлэлгэ оролдол... гаха бэзэ гэжэ найданабди. ... сэлэлэй бэелэлгэдэ уһанай ... управлениин мэргэжэлтэд, бү... дэлмэрилэгшэд аһан ша... туһалалсахаар бэлэн.

Ц. БАЛД...
Баргажанай уһалу... системын управл... начал...

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: «Серапионой хаалта». Бэрээн гэжэ горхон дээрэ Загарайн суута таряашан Социалис Ажалай Герой С. К. Киселевой звеногой гэшүүдэй хүдэр гараар бүтэһэн ехэ ханаабай эхинэй тэрэ хаалтые нютагаархиниинь иигэжэ нэрлэнхэй.

М. НАМЖИЛОВАЙ фото.

Ажаллаха хүнүүдынь хаана юм?

ПЕТРОПАВЛОВКА. (Телефоноор абтаба). Захаамин нютаг адууһа малаар баян юм. Тиимэһээ гол түлэб мяха, һү, нооһо болон мал ажалай бусад продуктнуудые элбэгээр абаха аргатай. Гэбэшье малай үбэлжэлгэ зарим ажахынуудтань хангалтагүйгөөр үнгэргэгдэжэ, һү һаалинь доошолжо байна.

«Родина» колхозой хоёрдохи бригадые абаад харая. Энэ жэлдэ эндэхид ехэ уялгануудые абаһан юм. Теэд эмхидхэлэй хүдэлмэриин һулаар ябуулагдадаг дээрэһээ һүн багаар һаагдана. Ажахын 1963 он дүүрэхэ дүтэлөө, гэбэшье түсэб холо дүүртэгдээгүй.

Колхозой һаалиин фермэнүүдээр ябахада, бирагүй байдал үзэгдэнэ. Жэшээлхэдэ, ахалагша һаалишан Цыренханда Доржиевагай даадаг һаалиин гүүртэдэ 120 гаран үнеэд, мүн тугалнууд харууһалагдадаг. Эды мал байлгагдажа байһан гүүртын ажал хүдэлмэри барагдашагүй ехэ. Эндэ ажалладаг 4 һаалишан, нэгэ малшан гүүртынгээ хүдэлмэриие хэжэ үрдинэгүй гэхэдэ алдуу болохогүй. Үглөөгүүрнь тэдэнэр үүр хираанаар бодожо үнеэдээ эдеэлүүлнэ, тиигээд һаадаг, дахин эдеэлүүлдэг, дахин һаадаг байна. Хоорондуурнь малшад хото хорёогоо сэбэрлэнэ.

— Иигэһээр байтар үдэр үнгэршэдэг юм. Ажаллаха хүниие нэмэжэ үгэгты гэжэ колхозойнгоо правленидэ хандаһамнай, мүнөө хүрэтэр хэмжээ абанагүй,—гэжэ гүүртын малшад мэдүүлнэ.

Ахалагша һаалишан Хорло Чимитовагай даадаг гүүртэдэ баһал 120-оод үнеэн, 50 тугал харууһалагдажа байдаг. Теэд эндэ оройдоол 3 һаалишан, 1 малшан хүдэлнэ. Мүнөө үбэлэй янгинама хүйтэндэ гансал нарай тугалнуудые харалгада 2—3 хүн ажаллаха байгаа. Тиигээд гүүртын гурбан һаалишан үнеэдэйнгээ хажуугаар, үшөө тугалнуудые харууһалжа яагаад үрдихэб! Энээнһээ гадна, гүүртын бүхы малые эдеэлүүлхэ, уһалха хэрэгтэйл! Тиихэдэ гүүртэдэнь электрын гал оруулагдаадүй.

Малшадай хүдэлмэриие хараад иимэ бодол түрэнэ: «гүүртэнүүд дээгүүр ажаллаха хүнүүдынь хаана гээшэб? Хэрбээ колхозой правлени мал ажал дээрэ хүдэлхэ хүнүүдые гүүртэнүүдтэ табиһан байгаа һаань, һүн ехээр һаагдаха аргатай. Тус бригадынхид жэлэйнгээ түсэб дүүргэхэ дүтэлөөд байха һэн.

Ондоо ямар дутагдалнууд бииб? Һаалишадай дунда социалис мүрысөөн эмхидхэгдэнэгүй. Мүнөө һаалишадай уялгаяа ямараар дүүргэжэ байһаниие тодорхойлхын аргагүй. Юуб гэхэдэ, ажалай дүн үдэр бүри гаргагдажа, малшадта соносхогдоногүй. Сүлөөтэй сагтаа һаалишад радио шагнаха, газетэ, журналнуудые абажа уншаха, уран гоёор бэшэгдэһэн номуудые абажа байха аргагүйдэнэ.

Хоёрдохёор, колхозой һаалиин гүүртэнүүдтэ түрүү онол арга багаар хэрэглэгдэнэ. Үнеэд искусственна аргаар үрэжүүлэгдэнэгүй. Жэшээлхэдэ, энэ бригадада 300 гаран үнеэн бии. Теэд оройдоол нэгэ гүүртынь үнеэд искусственна аргаар үрэжүүлэгдэнэ. Бэшэ хоёр гүүртын һүрэг соогуурнь буханууд һула ябажа байдаг. Эгээл энээнһээ боложо, һаалиин үнеэд олоороо һубайршанхай.

Бригадын алишье гүүртын һаамхай үнеэдтэ тэжээл буйлуулагдан үгтэнэгүй. Мүнөө жэлдэ хаа хаанагүй һолоомо буйлуулдаг боложо байна. Тиигээ һаа, үбһэ тэжээл алмагдадаг, малай ашаг шэмэ дээшэлдэг ха юм. Иимэ арга хэрэглэхэдэ болохо. Мүн үнеэдтэ уһа бүлеэдхэжэ уулгаха хэрэгтэ анхарал хандуулагданагүй.

Колхозой правлени, партийна организаци эдэ бүгэдые мэдэжэ байгаад, яахадаа хэмжээ абадаггүй юм. Али управлениин хүтэлбэрилэгшэдэй ерэхые хүлеэгээд байна аа гү?!

А. Дондоков,
хүдөө бэшэгшэ.

ҮНЕЭДЫЕ ОНЬҺОН АРГААР ҺААХАДАА ҺҮНЭ... ГАРАСЫЕ ЯАЖА ШАЛГАХ...

Энээнтэ... танилсаг...

Үнеэдые оньһон аргаар һаажа байхадаа һүнэйнь гарасые заабол шалгаха хэрэгтэй. Урдань «ДА-3М» түхэлэй агрегадуудые хэрэглэхэдээ, үнеэн бүхэнһөө һаагдаһан һүн ами аминдаа хэмжэгдэжэ абтадаг һэн.

Иимэ арга хэрэглэхэдэ, ажалай бүтээсэ бага болоно. Юуб гэхэдэ, һүн таһалдалтайгаар абтадаг бшуу. Тиимын тула һара хахад, үгышье һаа—хоёр һара болоно, үнеэдэй һүнэй гараса шалгагдана. Ямар үнеэдһээ хэды литр һүнэй һаагдадагые агрегадай хүдэлжэ байхада шалгахын тула Буряадай хүдөө ажахын туршалгын станциинхид шэнэ арга хэрэглэдэг болонхой.

Энээниие **1-дэхи зураг** дээрэ харуулая. Хажуудаа шэл һуулгагдажа, тэндэнь хэмжүүр гаргагдаһан тусхай амһарта «ДА-3М» агрегадта хэрэглэглэнэ. Энэнь хайшан гээд хэгдэнэб гэхэдэ: тиимэ хүнэгэй хажуу талада 230 миллиметр ута, 13—15 миллиметр үргэн забһар гаргагдажа соологдоно. Соорхой дээрэнь хобоотой нимгэн түмэр тааруулжа гагнагдадаг. Энээнэй удаа тэрэ хобоодонь анхан резинэ (1) һуулгагдадаг, тиигээд шэл пластинкаар даруулагдадаг. Һүүлдэнь һүнэй гоожохогүйн тула хажуу тээгүүрнь шэрээ... али суригаар шабаха ...тэй.

Энээниие хэһэнэй һү... шэл пластинка дээрэ ... жүүрэй зурлаа гаргаха... хала. Тиихэдээ амһар... тэгшэхэн газарта та... 0,5 литр (килограмм)... хэгты. Түрүүшын зур... энээн тушаа тудалду... гаргаха. Хожомынь б... эды шэнээн һү удаа ... гаар нэмэжэ байгаад, ... лаануудыень нэмээхэ. ... гээд литр (килограмм) б... һон тушаань 1, 2, 3... ... тоонуудые гаргаха. Амһ... соо ороһон һүн иигэжэ ... жэгдэнэ.

Иимэ арга хэрэглэ... ажалай бүтээсэ дээшэлх... гадна, һаалишадай хүдэ... ри хүнгэрнэ. Агрегадай ... дэлжэ байхада ямар ү... һээ хэды һ... һаагдаһые һа... шад мэдэхэ бш...

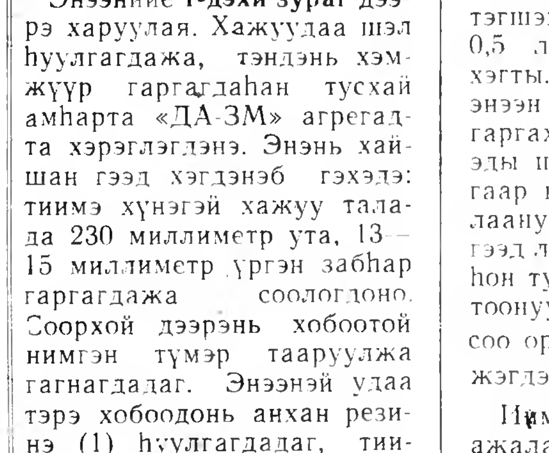

Зураг 1.

Ажалаа бүри ... жаруулха зорил... станцидамнай м... жэлдэ тиимэ 8... һарта хэрэглэг... Эдэнь нэгэ бага... доо түхэлтэй, ... заагдаһандал ... ляар (2-дохи зу... хэгдээ юм. Т... амһартануудта ... жо хэмжэгдэһэн ... кранаар (4) го... жо, саашаа аб... даг газартаа ор...

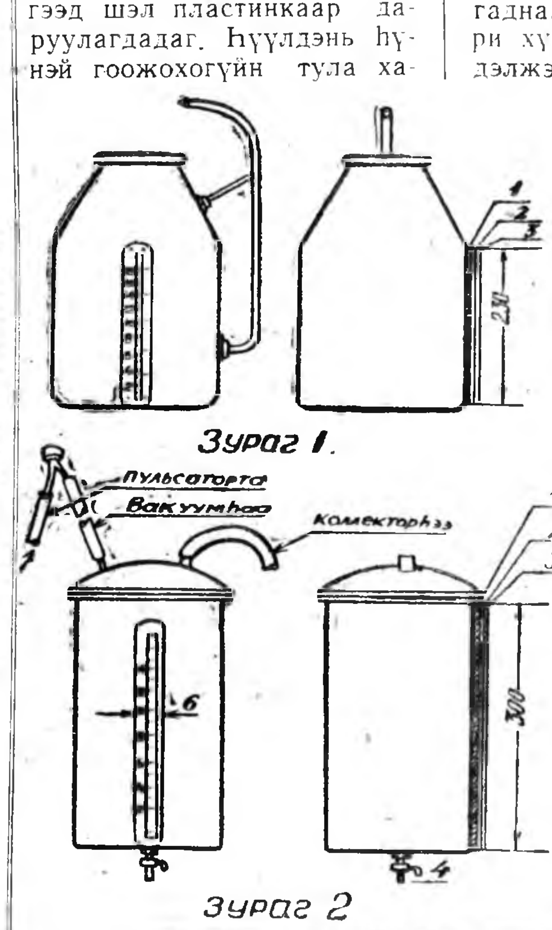

Зураг 2

Энээниие бэл... хэлэ ехэшье х... бэшэ юм: кол... совхозуудай мас... скойнуудта т... рэглэхэ аргатай.

В. Спирюхо...
инженер-механи...

Түрэл орон доторнай

Гурбадахи Баку

ТЮМЕНЬ. (ТАСС-ай корр.). Баруун Сибириин набтар газарай нефть болон газуудай баялигуудые ашаглалгада оруулхын түлөө бэлэдхэлэй хүдэлмэри ябуулагдажа байна. «Тюменьнефтегаз» управлениин главна инженер Евгений Голдырев иигэжэ хөөрэнэ:

— Тюмениин область нефть болон газай баялигуудаар айхабтар баян. Жэлһээ жэлдэ эндэ шэнэ шэнэ хэбтэшэнүүдые геологууд шэнжэлэн оложо байдаг. Хэдэн жэлэй үнгэрхэдэ Сибирьтэ гурбадахи Баку бии болохо гэжэ найдамтайгаар хэлэхэдэ болоно.

Эдэ бүхы баялигууд ямар аргаар ашаглагдажа эхилхэнь бэ? Мүнөө үедэ 500 километр утатай Игрим-Серов гэжэ ороной эгээн хойто зүгэй газай соргонууд татагдажа байна. Тус соргонуудаар жэл бүри 10 миллиард кубометр Сибириин газ Ураалай промышленностьда эльгээгдэхэ. Холын хойто хүйтэн орондо оршодог Тазов шадар абтадаг болохо газ Норильск город эльгээгдэхээр хараалагдана.

Сибириин нефть ашаглалга Усть-Балыгһаа эхи абаха юм. Хараалагдаһан 800 модо утатай нефтиин соргонуудаар ороной зүүн районуудай нефть буйлуулдаг заводуудта нефть эльгээгдэхэ. 120 модоной соргонуудаар Шаимай нефть Сотник станци хүрэжэ, саашадаа түмэр замаар дамжуулагдаха юм.

Мүнөө үедэ «Тюменьнефтегаз» управлени Сибирьтэ түрүүшын газопровод ашатлалгада үгэбэ. Тус соргонуудаар ерэһэн газ Берёзово һуурин газарай промышленностьда болон гэр байрын байдалда хэрэглэгдэжэ эхилээ. Игримдэ газ ашаглагдажа эхилхэнь. Дээрэ дурдагдаһан эдэ бүхы баримтанууд Тюмениин областьдо хэгдэхэ хүдэлмэринүүдэй имагтал эхининь лэ болоно гэжэ хэлэлтэй.

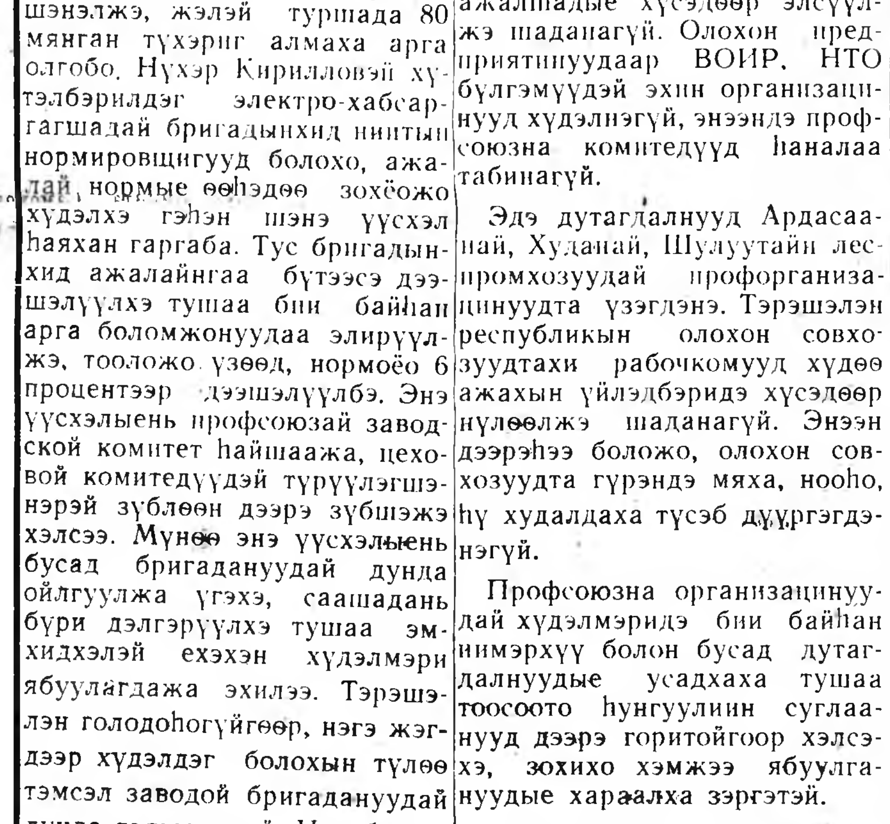

Дагестанда газопроводой шэнэ барилга эхилээ. Тэрэнь Ачи-Су газарһаа эхи абажа, Каспийск город, республикын ниислэл—Махачкала хүрэхээр хараалагдана.

ТАСС-ай фотохроника.

Һургуулиин ажабайдал

Һургаха, хүмүүжүүлхэ— багша бүхэнэй хүндэтэ хэрэг

...үетэниие хүмүүжүүл... анхарал хандуулха ...рилго КПСС-эй ЦК-...иин Пленум багшана... ...мүүжүүлэгшэнэрэй ур...һан байна. Тиимэһээ ...ар, хүмүүжүүлэгшэд ...рэгэйнгээ аша үрэтэй ...ь тулада хамаг хаба ...ряа гаргаха зэргэтэй.

...н Орлик тосхоной 11 һургуулиин багшана...лаан дээрэ иимэ хөө... болоо. Элидхэл хэһэн ...р нүхэр Д. Д. Ошоров ...лай жэлэй түрүүшын ...иин дүнгүүд тухай тог...элээ. Һургуулиин оло...бүүдород, буряад хэ...оо-бодолгоор муу сэг...үдые абана. Энэ ха...дэнэй хүдэлмэридэ ехэ...туу дундануудай бии ...гэршэлнэ гэбэ.

...хэлшын, багшанарай ...һээ мэдэхэдэ, матема... шалгалта хэхэдээ, ...р бододог һурагшадта ...аг бодолго, муушагаар ...гуудта хямдашаг жэ...гэжэ бодуулхада һайн ... Зарим нүхэд классһаа ... ябуулха хүдэлмэридэ ... анхарал хандуулна... ...уу һурадаг үхибүүдтэ ...жа, тусхай ажал хүдэл...ябуулагданагүй.

...бэеынгээ хэшээлнүүдтэ ...лго багшанарай мэргэ-жэл дээшэлүүлхэ хэрэгтэ ехэ үүргэтэй. Тус һургуулида Буряадай АССР-эй габьяата багша Я. Д. Дамбаева, Р. О. Орбодеева, З. Б. Аюшинова, Л. Н. Новосельцева болон бусад бэрхэшүүл ажалладаг. Эдэнэй түрүү дүй дүршэлтэй танилсаха түсэб хараалагданхай. Эдэ нүхэдэй хэшээлнүүдые Орлигой эхин һургуулиин бүхы багшанар шагнаа.

Һургуули түрэлхид хоёр үшөөл нягта холбоогүй байһаар. Олонхи классуудта түрэлхидэй суглаан хаа-яа болоно. Түрэлхидэй университедэй хүдэлмэри һайжаруулха, тиигэбэл түрэлхидтэ ехэ туһатай байха һэн.

— Манай зарим багшанар ажалдаа ханамжатайгаар хандана, хэшээлнүүдтээ һайнаар бэлдэнэ. Бүхы багшанар хэшээлдээ түрүү аргануудые хэрэглэхэ ёһотой. Тэрээнһээ гадна, мүнөөнэй эрилтэтэй, нютагай байдалтай нягта холбоотойгоор урогуудаа үнгэргэхэ зэргэтэйбди. Жэшээлхэдэ, багшанар З. Б. Аюшинова, А. Ш. Аюшеева, Л. Н. Новосельцева, Д. Д. Мункоиова, В. Ж. Мунконов, Е. Д. Патархеева хэшээл бүхэнөө һонирхолтойгоор, үхибүүдтэ оролдосотойгоор, нютагай байдалтай холбоотойгоор үнгэргэхэ гэжэ эрмэлзэнэ.

Дүй дүршэлөөр баян багшанарай хэшээлдэ залуу багшанар орожо хараха ёһотой. Теэд энэ хэрэг тон һайнаар эмхидхэгдэнэгүй. Зарим нүхэр сүлөөтэйшье һаа, хэшээлдэ ороногүй,—гээд завуч П. Д. Марзаев тэмдэглэбэ.

Багшанар Я. Д. Дамбаева, Л. Н. Новосельцева, З. Б. Дугарова. А. И. Дугарова болон бусад пионерэй, комсомолой организацинуудта туһалха, тэдээгээр дамжуулан хүмүүжүүлгын хүдэлмэри һайжаруулха болон бусад асуудалаар һанамжа, дурадхалнуудаа хэлээ.

В. Галсанов,
багша.

Улаан-Үдын 11 жэлэй № 3 һургуулиин 9—10-дахи классуудай һурагшад долоон хоногтоо нэгэ удаа үйлэдбэриин практика-һуралсал типографи болон «Теплоавтоматика» заводто хэдэг юм. Һурагшад өөһэдынгөө дуратай мэргэжэлые шудалхын тула дүй дүршэл ехэтэй багшанарай хүтэлбэрээр токариин прибор хабсаралгын, үзэг холбогшын болон бусад мэргэлжэлдэ һуралсана.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Улаан-Үдын № 3 һургуулиин 10-дахи классай һурагша Ирина Дронова типографиин үзэг холбогшын мэргэжэл шудална.

10-дахи классай һурагша Владимир **Чимытовэй** фото.

Владимир Жалсанов 1957 оной хабар «Суранзан» гэжэ түрүүшынгээ ном хэблүүлээд, намарынь сэрэгэй албанда Сахалин арал тээшэ мордоһон юм. Тэрэ гэһээр Владимир Жалсанов Сахалин арал тухай, Номгон далай, сэлгеэ сагаан Шэбэртэ тухайгаашье олохон шүлэг, дуунуудые бэшэһэн юм. 1960 ондо поэт албаяа дүүргэжэ, нютагаа бусаба. Тэрэ гэһээр Владимир Жалсанов республикынгаа газетын редакцинуудта хүдэлжэ, түрэл Буряад нютагаараа ябаһан, хэдэн арбаад очеркнуудые, шэнэ шүлэгүүдые бэшэһэн байна. Владимир Жалсанов 1962 ондо залуу наһандаа, уран бэлигэйнгээ түлэг задаржа байхада, сагһаа урид наһа бараа һэн.

Владимир Жалсановай хаанашье толилогдоогүй хэдэн шүлэгүүдыень уншагшын анхаралда дурадхая.

Д. Улзытуев.

Владимир ЖАЛСАНОВ.

Сахалинай һүни

1.

Үдэшын боро хараанаар
Унтахагүйн ааша гаргажа,
Сэгээн тэнгэри-нюдэнһөө
Сэлсэгэр шүүдэр-нёлбоһоо
Талы дүүрэн адхажа,
Тэршэлэн эрхэлжэ хэбтэһэнээ,
Далайнгаа жэгдэхэн долгидто
Дүмүүхэнээр, илдамаар
Бүүбэйлүүлһээр, аярхан,
Байгаа һүниин хахадта
Аажамханаар һажашана
Сахалин арал...

2

Үүрэй хираанаар бүүдылдээд,
Үндэр хадануудай харагдамсаар
Далай тээһээ һэбшээлээд,
Датжархаар һэрюун боломсоор,
Сахалин арал даараһандаа
Сэхэлдин нэгэ үндыжэ,
Бодохо хэбэртэй байһан аад,
Далайнгаа нюрганда тунааһан
Дун сагаан манаяа
Дээгүүрээ хумин асаржа,
Бухан бухан тэршэлһээр,
Бүхөөр дахин унташана
Сахалин арал...

Хёлго хатан эжы

Хабарай үлэнхэ
Хохимог сагай ерээгүйдэ,
Үхэр малайнгаа
Үшөө шэргээгүйдэ,
Бууралтаһан сайбар толгойто
Буряад хүгшэнэй
Бамбагар зузаан үрмэ
Байлган хүшөөжэ абахаяа
Яаран яаран,
Ушаагхан дээрээ һүеэ
Уурал баатар һамаржа,
Һахы һалаг байһандал,
Хабарай дүтэлһы тухайлһан
«Хёлго хатан эхэшье»
Уураг-һүеэ эюулжэ,
Улаан наран-ушаагтаа
Хөөрүүлхэдэжэ,
Халуухан уурал бааюулна...
Үглөөгүүр эртэ һэрихэдэнь,
Үндэр эрьеһээ билтаршоод,
Дабхасаа зузаан
Тошон-үрмэ тогтошоод,
Елыхэдэжэ сайрана.

Амар мэндэ, Сахалин!

Амар мэндэ, Сахалин арал, амар мэндэ.
Алтарганата талын буряад хүбүүнһээ мэндэ.
Айлшаар дайраад бусахаяа ерээгүйб эндэ.
Алба, уялгата албаяа хэхэеэ ерээб, мэдэ.
Бэдэржэ шамай, карта дээрэ багадаа
Баруулжаа заажа, зэмэлүүлдэг һэм багшадаа.
Харин мүнөө хүл дором намжаарнаш.
Хүхэрһэн далайн тооһоор уняартан манарнаш.
Үргэн далайн долгин-гэшхүүрыш дамжажа,
Үүдыш сэлижэ, богоһыш алхаһандаа баясанам.
Эхэ буряадайнгаа урданай гурим баримталжа,
Энээхэн шүлэг хадаг болгон баринам.

Гурбан жэлэй саада тээ Баруун-Голой эхин һургуули Шулуутай-Тала гэжэ хабшуу модоной дунда гансаараа байдаг һэн. Энэ һургуулиин һурагшад хүдөө ажахын хүгжэлтөөр һонирхохо аргагүй байһан юм. Республикын Гэгээрэлэй министерствын туһаламжаар энэ һургуули Хужар тосхондо асарагдаа. Һурагшадай тоо жэл бүри олошорно. Мүн эндэнь үхибүүдэй байха интернат шэнээр баригдажа ашаглалгада оруулагдаба. Зураг дээрэ: һурагшад хэшээлдээ.

Д. Дугаровай фото.

Һайн сэдьхэлтэй. хүн тухай

Хүндэтэй айлшан

Аяар дүрбэн хүбүү, хоёр басага дэгжээжэ, ажабайдалайнь арюухан замда үдэшэһэн, жара гаран наһанайнгаа жаргал үзэжэ һууһан, хараха янзада үшөөл хүнгэн ульһатай, хүдэр бэетэй Эрдэни үбгэн эгээл мүнөө хүндэтэ айлшанаа хүлеэнэ.

Энэ айлшаниинь хүдөөгэй почтальон, Утаата нютагай айл бүхэндэ уряалгүйгөөр айлшалжа байдаг, эндэхи зоной эгээл хүндэтэй хүн—Цыбикжап Доржиевич Бальжанов юм.

Нүхэр Бальжановые хүлеэхэгүй хүн, айл гэжэ үгыл хэбэртэй. Холын хото, городуудай дээдэ, дунда һургуулиин эрдэмдэ һуража байһан хүбүүд, басагадһаань хүгшэн эжынэр, абанар, аха дүүнэр, хани нүхэдынь мэндын бэшэг хүлеэнэ. Албанда мордоһон айдар нүхэдһөөнь нютагай суута басагад нюусашагаар захидал хүлеэнэд. Замай дошхон аянда золгожо, зүрхэ сэдьхэлэй тунгалаг мэдэрэл андалдан танилсаад хахасаһан холын нютаг, оронуудай хүнүүдһээ мэдээ зариман хүлеэнэ. Уншажа дүүргээгүй уран зохёолойнгоо үргэлжэлэл уншахаа удаадахи номерой газетэ, журналнуудай ерэхые уншагшад ехээр хүлеэнэд. Шэнэ һонин уншажа, ажалай шэнэ арга оншо, дүй дүршэл шудалжа, мэдэсээ нэмээхээ малшад, хонишод, мэргэжэлтэд мүн лэ тэсэжэ ядангяар мүнөөдэрэй почтые хүлеэнэ. Хүндэтэ айлшанаа колхозой хүтэлбэрилэгшэд, хүдөөгэй багшанар, эмшэд хүлеэнэ. Хаа хаанагүй, үбгэн залуугүй—баран хүлеэнэд.

Эрдэни таабайн хүл хүнгэн. Гэр соогуураа гэшхэлнэ. Юушьеб хэхэ гэһэн аад, огто мартажархёо. Һанаандань яашье ороногүй. Орожошье болохол юм һэн бэзэ, юрэдөөл, үбгэн мүнөө баяртай. Ухаан бодолынь нэгэ юумэндэ удаан тогтожо үгэнэгүй. Зүрхэ сэдьхэлынь хөөрэнги, заатагүй баяр лэ дуулахань ха: үбгэнэй нюдэд урма, баярай ошоор гэрэлтэжэ байһан тэмдэгтэй. Одоошье хэхэ гэһэн юумэеэ ойлгоһон, һанаандаа оруулһан юумэдэл, Эрдэни таабай дархалжа байһан столойнгоо дэргэдэ ошожо, дуугүйхэн зогсоно.

Энэ үедэ үүдэн нээгдээд, олон юумэ һугабшалһан, гартаа сүүмхэ бариһан почтальон Бальжанов хүнгэхэнөөр орожо ерэбэ.

— Сайн!

— Сайн, сайн!—гэжэ мэндэшэлэлсээд, энэл хүниие үнинэй хүлеэжэ байһан хэбэртэйгээр угтан, Эрдэни үбгэн почтальондо һуудал табижа үгэбэ.

— Пурбынхиһээмнай бэшэг, посылка ерээ,—гэжэ хэлээд, тэрэ хоёрыень үбгэнэй гарта барюулжа, өөрынгөө данса дээрэ тэмдэглэнэ.

Үбгэн бэшэгээ абажа, баярдаһандаа үгэшье дуугарангүй, бариһан бэшэгээ үбсүүндээ няагаад абана.

Үбгэнэй дунда хүбүүн, Пурбо Базаров, Петропавловкада гэр бүлөөрөө һуудаг. Тэрэнь хүдөө нютаг, колхозуудые электрын гэрэлээр хангадаг таһагта харюусалгатай тушаал дүүргэдэг юм. Һамганиинь ямаршье магазинда агшаб, үбгэн мүнөө һамаршоо, наймаалагшаар хүдэлдэг. Хүбүү бэриһээ хүндэтэй бэлэг абахаа зүгнэжэ, үбгэн баяртай ябаа ха юм даа. Бэлэг сэлэгээ абажа баярлаһандаа тээлмэрдэшоод байһан үбгэнэй гар табюулжа, дансая хаажа сумаадаа хээд, үбгэндэ һайниие хүсэн, почтальон гаража ошобо.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ **Цыбикжап Доржиевич Бальжанов.**
С. БАЛДУЕВАЙ фото.

Энэ үедэ Эрдэни үбгэнэй хүршэ Шагдар таабай гэшхүүр дээрэ гансаархана байгаад, иишэ тиишээ харааашална. «Мүнөөдэр бэшэг ерээгүй гээшэ гү даа, али алад гаража ябашоо юм гү?» гэжэ ойндоо шэбшэн байжа, Шагдар таабай шанха урагшаа шэртэсэгээнэ. Үбгэнэй басаган Нина Тубанова Улаан-Үдын багшанарай дээдэ һургуулиин гурбадахи курсда һурадаг юм. Тухайлхада, Тубанов үбгэн тэрэл басаганһаа бэшэг хүлеэнэ ёһотой. Гэнтэ хойнонь хүнэй тоб-тобхон алхалха абяан дуулдаад, үбгэнэй гэдэргээ эрьежэ үрьдеэдүй байтар, почтальон Бальжанов хажуудань бии болоодхино.

Үбгэнтэй мэндэшэлэлсээд, гэртэшье оронгүй бэшэг, газетэнүүдыень үбгэндэ шамдуухан тушаажа үгөөд, яаралтай саашалба. Шамдахал хэрэгтэй, айл олон, харгы утa ха юм.

Бальжанов баруун хүлөөрөө нэгэ бага доголод гэдэг. Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайнда ошожо, фронт дээрэ шархатаад, гэртээ бусажа ерээ бэлэй. Тэрэл шархань мүнөөшье болотор хүсэд эдэгээгүй, үе үе болоод лэ үбшэниинь хүдэлжэ, яһа руунь хадхан, шархиржа зобоодог. Бальжанов гурбадахи группын инвалид юм. Гэбэшье, энээнһээ урда тээ колхозойнтоо ажалда эдэбхитэйгээр хабаадалсадаг байтаа. Түрүүлэгшээршье ажаллаад үзөө, бригадиршье ябаа, тарилгашье хээ. Наһан соогоо тэрэнэй хээгүй ажал гэжэ хомор лэ байха. Энэ жэлэй июль һараһаа нютагтаа почтальоноор хүдэлжэ эхилээ. Бальжановай почтальон болоһонһоо хойшо «Байкал» колхозойхид шэнэ газетэ, журналнуудаа сагтань абажа уншадаг болоо. Колхознигуудай бэшэһэн бэшэг, табиһан телеграммануудшье хүрэхэ газартаа һаатангүй хүрэдэг болонхой. Даажа абаһан шэнэ ажалайнгаа харюусалга ехэтэй байһыень мэдэржэ, шэнэ эрилтэ, зориго урдаа табин ажаллажа байнхай, манай почтальон.

Мүнөө ерэхээ байһан шэнэ, 1964 оной газетэ, журналнуудые захилга «Байкал» колхозой нэгэдэхи бригадада түлэг дундаа ябуулагдажа байнхай. Энэ хэрэгые почтальон Бальжанов ехэл эдэбхи оролдосотойгоор эмхидхэнэ. Айл бүхэндэ газетэ, журналай уншагдажа байхын тула үнэн зүрхэнһөө һанаата боложо, үүсхэлтэ ажалаа урагшатайгаар ябуулна.

Газетэ, журналнуудые захиха дуратайшуул олон. Почтальоной ороһон лэ айлда, ошоһон лэ гүүртэ, фермэнүүдтэ захил хэгдэнэ.

Залуу малшан Никита Самбуев «Москва», «Октябрь», «Юность» журналнуудые, мүн «Буряад үнэн», «Зэдын үнэн» газетэнүүдые захяа. Колхозой механизатор Николай Дылыков «Сельский механизатор», «Техника и механизация сельского хозяйства» журналнуудые абаха дуратай байшаба. Автомашинын жолоошон Александр Цыбиков «За рулем» гэжэ журнал, «Советская Россия» газетэ ходо захидаг юм. Мүнөөшье энэ хоёроо захинхай. Малшад Ж. Цыденов 24 тухэригэй, Б. Гармаев 21 тухэригэй газетэнүүдые бэшүүлээ. Тиихэдэ колхознигууд: Ф. Дансарунов 46, Д. Тарбаев 37, Ш. Доржиев 23, М. Цыренов 22 тухэригүүдтэ тус тустаа газетэ, журналнуудые захяа юм.

Бальжановай үүсхэлээр хамта 93 хүн газетэ, журналнуудые абахаар бэшүүлэнхэй. Эдэнэй захиһан газетэ, журналнуудай нэрэнүүдые хаража һонирхомоор. Уншагшадай олонхинь «Буряад үнэн», «Правда Бурятии», «Молодежь Бурятии», «Джидинская правда», «Правда», «Сельское хозяйство» ба бусад олон газетэдэ уридшалан захил хэнэ. Һони һонин журналнуудта дуратайшуулай олон байһаниинь гайхалгүй. Эндэ «Огонёк», «Смена», «Байкал», «Советский воин», «Сельский механизатор», «За рулем», «За рубежом», «Новое время» гэхэ мэтэ журналнууд уншагшадай дура буляажа заншаһаар үнинэй. Дээрэ дурсагдаһан журналнууд мүнөө олон хэһэгээр захигдаа.

Ф. ЦЫДЕНЖАПОВ.
Захааминай
«Байкал» колхоз.

Эрдэм, Техникын һонин

...раар ниидэдэг бэ тэжэ элирүүлхэ шухала байһан юм. Гадна, бишыхан самолет иимэ олон приборнуудые, 10—15 шэнжэлэгшэдые багтаахагүй бшуу.

«Ниидэдэг лаборатори шэрэжэ ниидэхыень аэрофлодой эрхим летчигууд шэлэгдэжэ абтаа. Залинта үүлэнүүдтэ дүтэлхэгүй гэһэн заабариие нэгэ бага «эбдэхыень» тэдэнэртэ зүбшөөгдэһэн байха. (Летчигууд юрэ тиимэ үүлэндэ 300—500 метрһээ дүтэ орохо ёһогүй юм).

Эрдэмтэд ниидэлгын комиссиин шанга шалгалта гараа. Гиибэ яабашье 2—3 километрэй дайдада самоледые доошонь хаяжархихада гү, али 100—200

ЗАЛИНТА ААДАР СООГУУР...

...дэлхэйн лётчигууд юрэ ...ншалтай юм. Тэдэнэр нү...э хахасахадаа: «Һайнаар ...жэ буухыетнай хүсэнэб...эһэн үгэнүүдые дууладаг. ...гуудай хододоо һайнаар ...тула пассажирнуудые ... томо «ТУ-104» само...линта аадар соогуур нии... Залинта аадарай дүтэл...хай сагай уларил шэнжэ...эй дуулган сасуу, энэ са... агаарта дэгдэжэ, залинта ...үүдэй бөөгнэрэн байһан ...шэ ниидэжэ ошоно.

...үбэй аэрологиин обсерва... хүдэлмэрилэгшэд само...һуунхай. Метеорологуудые ...р хара, бороогой үүлэ...һонирхуулна. Яажа эдэ ...үд бии болоноб, юунһээ ...эноб, илангаяа үүлэн соо ... өөдөө, уруугаа хүдэлсэ ...айнаб, агаар хэды шэнээн ..., ямар зүг шэглэжэ ур... Метеорологууд эдэ бүхы ...нуудта харюусаха зэргэ...игэжэ тарилга ба вино...гуудые һалгаан сохидог ...үндэртэй үүлэнүүдые за... хэрэгтэй ха юм.

...нта үүлэнүүд июль-август ...удта ехээр бии болодог. ...ээ 1959 онһоо эхилжэ, ...ри Ростовой, Тбилисиин, ...радай, Дунда Азиин ба ...рнын городуудай аэро...һаа эрэлхэг зүрхэтэй ...д ниидэжэ байдаг. Жэл ...эдэнэр шухала материал... суглуулжа, агаараар 150 ...час ниидэһэн байгаа. 200 ... дахин тэдэнэр ниидэһэн

...нүүдые шэнжэлхын тула ...д соогуур дээгүүрнь, ...нь элдэб үндэртэ ходо...эһэн байха. Энэ хэрэгтэ ... ниидэдэг бишыхан са...аараха байдаг. Теэд эр... «ТУ-104» самоледые шэ...үб гэхэдэ, сахилгаата ...соогуур пассажирнуудые ... иимэ ехэ самолет яма-

метртэ самолёдой «һэнжэлзэхэдэ» ехэ аягүй байгаа гэхэ.

Ниидэлгын үедэ ехэ жаяг заршам сахигдадаг һэн. Физико-математикын эрдэмэй кандидат Соломон Шметер эрдэм-шэнжэлэлгын хүдэлмэри хүтэлбэрилнэ, ниидэхэ маршрут тодорхойлно. Инженер-приборист Константин Усков аппаратурын хойноһоо адаглан харууһална, ахалагша инженер Владимир Александров самоледой ниидэхые ажаглана. Зүгөөр хамаг юумэнэй түлөө кораблиин командир харюусадаг гуримтай.

Гурбан жэлэй туршада эрдэмтэд горитойхон материал суглуулаа. Энээнэй ашаар самоледой һэжэгдэдэг, агаарай ямараар дээшэ, доошоо урдадагые тооложо тодорхойлоо. Бусадшье тон шухала нээлтэнүүд хэгдээ.

Үүлэнэй дээшэ, доошоо эгээл ехээр зөөхэдэ хура бороо орожо, сахилгаан буудал бууна гэжэ тодорхойлогдобо. Бороогой баглагар хара үүлэн 100 километр дайдада таранхай байдаг, теэд олон ушарта 40 шахуу километртэ бөөгнэрэн байдаг юм.

Үүлэнэй тэг дунда, «гол» шадарынь агаар дээшэ, доошоо ехээр урдадаг. Тэндэ агаарай хүдэлсэ секунда соо 7 метртэ хүрэдэг. Үүлэнэй газаадахи хилын хажууда агаар секунда соо 1—2 метр түргөөр хүдэлдэг. Үүлэнэй дээгүүр 300—400 метр үндэртэ ниидэхэдэ самолет юрэ һэжэрэгдэдэггүй.

Үүлэнэй «голой» хэмжээн хубилжа байдаг, үүлэнэйнгээ зөөһэн зүг тээшэ ошодог юм. Үүлэнэй зөөхэ бүри «голынь» үүлэнэйнгээ оройдо гарана. Тиигээд үүлэнэй таран һалахада «голынь» доошоо ороно.

Гурбан жэлэй туршада шэнжэлэлгэ хэхэдэ аюулта ушар тохёолдоогүй һэн гү гэжэ Түбэй аэрологиин обсерваториин директорэй орлогшо Наум Пинусһээ АПН-эй корреспондент асууба.

— Агаарай аюулта ушарһаа байтагай, туршалгануудшье зогсоогдоогүй юм. Дүй дүршэл ехэтэй, саг үргэлжэ ниидэжэ байдаг экипажуудтайбди. Кораблнуудай командирнууд: Андрей Восканов, Виктор Козлов, Анатолий Крестенко, Григорий Никифоров, Владислав Попов эгээл орёо байдалда шадамараар хэрэгээ эрхилдэг.

1961 оной августын 14-дэ Воронежой хажууда болоһон ушар хододоо һанагдадаг. Үзэгдөөгүй ехэ хүсэтэй залинта аадар дүтэлжэ ябаба. Энэ аадарые үгтүүлан самолет ниидээ һэн. Штурвалайнь саана Григорий Никифоров һуугаа. Самоледой дүтэлжэ ерээд, үүлэн соо ороходонь, бурьялжа байһан хүсэтэ хүйлааһан лэ байба. Уридшалан температура, һалхи агаарай зайн гал хэмжэбэ, залинта аадарай хаана байһые, хайшаа ошожо ябаһые элирхэйлбэ.

Үүлэн соо хамаг юумэн бусалжа, бурьялжа байгаа. Никифоров машинаяа шангаар барижа ябуулба. Приборнууд муугаар хүдэлжэ эхилээ һэн. Тиимэһээ двигательнүүдэй хүдэлмэриин хойноһоо анхаралтайгаар хараха ёһотой байгаа бшуу. Штурман Юрий Долгов найдамтайгаар шэгээ барижа ябаба. Гэнтэ нэгэ муу юумэ болоо. Самоледой бортын саана ямаршьеб шарьяан соностоо бэлэй. Энэ хадаа мүндэр, уһан машинын корпус сохиһон байба. Машинын хушалтада горитойхон электрическэ заряд суглараад, машина өөрөө сахилгаатаба. Газартаяа самолет холбоогүй болобо. Теэд эрэлхэг зоригтой шэнжэлэгшэд ажалаа зогсоогоогүй. Тэдэнэр хоёр минутаһаа үлүү саг соо гал, уһанай һүртэ аюул соогуур ябаа һэн.

Совет эрдэмтэдэй шэнжэлэлгэ юу харуулааб гэхэдэ, залинта аадар соогуур самолёдуудай ниидэхэдэ болохо, зүгөөр аюулгүй газарнуудые һайса мэдэхэ хэрэгтэй. Харин аюултай газарнуудые оложо шадаха приборнууд самоледууд соо хүсэд бии.

Алексей ВЕРЕТЕННИКОВ,
АПН-эй корреспондент.

СОВЕТ ХИРУРГЫН ГАБЬЯА

Линов гэжэ белорус тосхоной бишыхан Коля Андрейчук гэгшэдэ ехэ аюул тохёолдобо. Үбһэ сабшадаг косилкын хажуурта тэрэ дайрагдаба. Хүлнүүдэйнь табгайнууд тэбхысэ шахуу абташоо.

Түргэн туһаламжын машина энэ хүбүү Наровлянска районно больница абаашаба.

«Ула шэлбээрээ хүсэд шахуу хүлынь абтанхай. Табгайнуудынь шурбэһэндөө шагтагалдаад байна» гэжэ аюулта ушарнуудые бэшэдэг дэбтэртэ тэмдэглэгдэбэ.

Колидо шуһа хэбэ, тусхай раствор бэедэнь оруулжа, грелкэ табиба.

Хирургиин отделениие даагша Григорий Дунаевский үбшэн хүбүү анхаралтайгаар хараба. Хоёр хүлынь эрхэ бэшэ тайраха гэжэ һанахаар байгаа. Теэд хирург ондоо шиидхэбэри абаба: орёо хүшэршье, түрүүн туршагдажа үзэгдөөшьегүй һаань, мүсэнүүдыень оёжо амидыруулха гэжэ шиидэбэ.

Иимэ шухаг операци дүрбэн часһаа үлүү үргэлжэлөө. Григорий Дунаевский болгоомжотойгоор хүлнүүдэйнь яһа суглуулжа хабсаргаад, шуһанайнь һудалнуудые, шүрбэһэ, балсан гэхэ мэтыень холбожо оёод, гипс шабараар барюулба.

Операциин хойно юун болохоб? Больницын бүхы хүдэлмэрилэгшэдэй һанааеынь энэ асуудал зобообо. Тиигэншьегүй аргагүй һэн. Операциин һүүлээр нэгэ хүлынь ехээр һуларба.

Хэдэн хоногто хүнүүд һанаагаа зобожо байгаа. Харин хүбүүнэй хүл эдэгэжэ эхилбэ гэжэ хирургын хурса нюдэн арһанайнь үнгөөр таажа мэдэбэ. Арһыень барьяад үзэхэдэнь дулаахан байба. Саашадаа Колиин бэе һайжаржа эхилээ бэлэй. Тэрэ удаанааршье һаа, найдамтайгаар эдэгээ.

45 хоноод байхада Коля һуудаг болоо, 60 хоноод аргааханаар хүл дээрээ бодоо. Табгайнуудынь һайнаар эдэгэбэ. Үенүүдынь һайнаар хүдэлдэг болоһон байна.

Мүнөө энэ хүбүүн хүсэд эдэгээ. Урилдахадаа үетэнһөө тэрэ гээгдэнэгүй.

Евгений МАКРУШИН,
АПН-эй корреспондент.

ЛЕНИНГРАД. Ехэ химиин шэнэ барилгануудта двигатель, генератор болон аппаратурануудые «Электросила» нэгэдэлэй хүдэлмэришэд бүтээн гаргадаг. Тэдэнэр ехэ химиин захилнуудые болзорһоонь урид дүүргэхээр шиидэнхэй. Мүнөө үедэ хэдэ хэдэн химиин предприятинуудта, тэрэнэй тоодо Кингисепскэ фосфоритна руднигта машинануудые болон аппарадуудые бүтээн гаргажа байна. Зураг дээрэ: (зүүн гарһаа В. И. Туркин, Р. А. Лауенберг гэгшэд магнитна станци дээрэ хабсаралгын хүдэлмэри хэжэ байна.

ТАСС-ай фотохронико.

Ажалшадай бэшэгүүдһээ

Хүлеэһээр үнинэйбди

XX партийна съездын нэрэмжэтэ колхоз (Хяагтын үйлэдбэриин управлени) томохон ажахынуудай нэгэн. Колхоздо олон бригада, бэе бэеһээ холо оршоһон тосхон, һууринууд бии: Түхэм, Мэнгэй, Залаа. Эдэ тосхонууд колхозой һууриһаа холо байдаг, тиимэһээ телефон заатагүй хэрэгтэй юм.

Үшөө 1961 ондо колхозой правлениин оролдолгоор телефонууд эдэ тосхонуудта табигдаһан юм. Теэд мүнөө телефонуудай нэгэниинышье хүдэлнэгүй. Харин Ноёхоной хэлхеэ холбооной конторын монтёр нүхэр Дашеев энээ руу хаа-яа харагдаад, «одоош телефонийетнай заһабаб. Москватай хөөрэлдэхэдэтнай болохо» гэжэ найдуулаад ябашадаг. Ошохотойнь адли телефон хүдэлхэеэ болишодог.

Эдэ тосхонуудта, мүн колхозой түбтэшье радио табигдаһаар үнинэй. Теэд тэрэмнай дуугарха гээшэнь хүшэршэг. Нэгэн гэбэл һара, хэдэн хоногоор «амаршадаг». «Радиомнай юундэ дуугарнагүйб?» — гэжэ монтер Дашеевһээ асуухада:

— Һалхин болоод, лини ходо таһарна, ударна ха юм,— гэжэ һэнгэргүй хөөрэхэ юм.

Бидэ, XX партсъездын нэрэмжэтэ колхозой гэшүүд, энэ дутуу дунданууды усадхажа, дары хэмжээ абахыень хүсэһөөр үнинэйбди.

С. Биликтуев,
хүдөө бэшэгшэ.

БУРЯАД ҮНЭН
3-дахи нюур.
1963 оной декабриин 4.

ЯРУУНЫН ҺОНИН

АНГАЙ АРҺАН

Витимэй коопзверопромхозой Нарһатын үйлэдбэриин участогай тушаан абалгын пунктда үдэр бүри булга, хэрмэ, һолонго, ондатра, үнэгэ, шоныи арһан олоор оруулагдана. «Дружба» колхозой ангуушад С. Шагдаров, В. Жданов, Ц. Хабеев болон бусад олзо ехээр оруулна.

СОВХОЗОЙ ПОЧТАЛЬОН

Сосновско совхозой дүрбэдэхи фермын почтальон Анна Пузырева ерэһэн почто фермынгээ хүдэлмэришэдэй дунда саг соонь тараахаһаа гадна, хэблэл тараалгада эдэбхитэйгээр хабаадалсана.

Харилсаа холбооной конторын хүтэлбэрилэгшэд совхозой почтальониие хүндэлэлэй грамотаар нэгэтэ бэшэ шагнаһан байна. Энэ эрхим почтальондо коммунис ажалай ударнигай хүндэтэ нэрэ зэргэ һаяхан олгогдобо.

ДУУША БҮЛЭ

Культурын байшангай, совхоз, колхозуудай клубуудай сценэ дээрэһээ конферансье — Черепановай бүлэ наада харуулхань гэжэ соносхоно. Энэ бүлэ дүрбэн жэл соо Яруунын культурна гэгээрэлэй эмхи зургаануудай сценэ дээрэ дуу дуулана. Тэдэнэр 8 хүнһөө бүридэнэ. Бүлын дуунай репертуар тон һонирхолтой. Тэрээндэнь ород, буряад арадай, совет композиторнуудай дуунууд ороно.

Мария Федоровна Черепанова дуу эмхидхээ. Тэрэнэй габьяа үндэрөөр сэгнэгдэжэ, Буряадай АССР-эй культурын габьяата хүдэлмэрилэгшын нэрэ зэргэ олгогдонхой.

Тэрэ хадаа 30 жэл соо сценэ дээрэ дуу дуулана. Мария Федоровнагай Вика, Люда, Таня басагадынь, Володя, Саша, Сережа хүбүүдынь мүн лэ дуушад юм.

В. Байбородин.

Шатар

Республикын эхэнэр шатаршадай дунда түрүү һуури эзэлхын түлөө эхилһэн мүрысөөн үргэлжэлһөөр. Шэнэ уулзалгын үнгэргэгдэхэ бүри түрүү һууриин түлөө тулалдаан шангадана. Табадахи уулзалгада республикын үнинэй шатаршан Норжима Бадмацыреноватай наадаһан Энгельсина Улымжиева шадамар бэрхээр добтолжо, шухала очкотой болобо. Энэ үдэр республикын чемпион Лубсама Гармаева Ольга Бережковае шүүжэ ядаа. Эдэнэрэй наадан 41-дэхи ябадалдаа хойшолуулагдаа. Сагаанаар наадаһан шатаршан Будаева Синяковатай тулалдахадаа яһала һайнаар, бэрхээршье наадажа эхилһэн аад, нүхэрэйнгоо алдаһан бэрсые абаха ябадал хэхын орондо шал буруугаар ябажа, өөрөө шүүгдэшөө. Яруунын «Победа» колхозой бухгалтер Ринчинова Ачитуевагай төөрижэ ябаһан бэрсые «хазаарлажа», баһа нэгэ очко нэмэритэй болоо. Эдир шатаршан Нина Данзано Чекмаревада, Ооржак Соколовада шүүгдэшөө.

Табадахи уулзалгын удаа Улымжиева 4,5 очкотой түрүүлжэ ябана.

**

Зургаадахи уулзалгын үнгэргэгдэхэдэ мүрысөөндэ түрүүлжэ ябаһан Гармаева, Улымжиева гэгшэд нүгөөдүүлээ дахинаа шүүжэ, очконуудые нэмэнэ. Гармаеватай наадаһан Чекмарева энэ үдэр һанаһанда хүрөөгүй. Улымжиеватай наадаһан Синякова сагаанаар добтолбошье, нүхэрэйнгоо шанга ябадалнуудта харюу үгэжэ ядаһаар шүүгдэшэһэниинь халагламаар. Бадмацыренова эдир шатаршан Данзанотой наадахадаа хоёрдохи бэрсэтэй боложо байгаад шүүгээ. Ринчинова Будаевае, Бережкова Соколовае, Ачитуева Махановае, Комлева Ооржак гэгшые шүүһэн байна.

Хэнэйньшье илаха мэдэгдээгүй

А. Игумнов.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ (зүүн гарһаа): Улымжиева Энгельсина республикын үнинэй шатаршан Норжима Бадмацыренова хоёрой наадалга.

Л. ХАЙДУРОВАЙ фото.

ХУРДАН ХҮБҮҮН

Октябрь һарада Краснодар хотодо «Ажалай резервүүд» гэжэ һайн дуранай спортивна бүлгэмэй Бүхэсоюзна мүрысөөн хүнгэн атлетикээр үнгэргэгдэһэн байна. Тэрэ мүрысөөндэ хабаадалсаһан Зэдын Үлэгшэнэй 8 жэлэй һургуулиин физкультурын багша Владимир Цыренов урилдаанда түрүү һууринуудые абаһан байна.

Спортсмен Цыренов 10 мянган метрэй зайда урилдахадаа тэрэ зайе 30 минута 11 секунда соо, 5 мянган метрэй зайе 14 минута 28 секунда соо гаталһан байха юм. Тиигэжэ түрүүшынхеэрнь 1-дэхи, удаадахяарнь 2-дохи һуури эзэлээ. Түрүү һууринуудые эзэлһэнэйнгээ түлөө хоёр жетон тэмдэгээр шагнагдаа.

Зураг дээрэ: Владимир Цыренов.

С. Балдуев.

Аполлон ШАДАЕВ

Уурганша*) баабгай

Үдэшын наран хэсэгэд гээд, орохо тээшээ тэгүүлэн аажамханаар һолжорон ябаһаар, бад хара үүлэндэ умхуулэн, гэнтэ һүүдэгэд гээд унтаршана.

Хүбшэ тайга соо дүлии балай. Эндэ тэндэ модонуудай орбонгоороо һолборон унаха абяа шэмээн замханагүй. Газар дэлхэй ганганан байна гү гэжэ һанамаар. Гэнтэ хура бороон шангадан шааяжа, һуулга һабаар адхажа эхилбэ ха.

Энэ үедэ залуу һамаршан туламтай һамар үргэлэнхэй, отог тээшээ ошожо ябаһаар, хура бороондо нэбтэ шобто сохюулхадаа, хорохо газар хараашалба. Тушаан боложо хүнэй тэбэрижэ хүрэмөөр бэшэ бүдүүн аялза* хуша обёороодхино.

Тэрэ хушын узуур нэгэ талаһаа түймэртэ шатаад, хүнды торхо шэнги хүнхыжэ байба. «Талаан боложо, яагаашье зохид байра дайралдашабаб!» — гэжэ шэрбэгэдэн алдажа ябаһан аад, досоогоо баясан, ара нюргаараа хүнды руунь шургаад һуушаба. Тэндэ бүгшэм, аятай зохид, хоёршье хүнэй багтамаар байра байба.

Байн байтараа бар тайга соо хоёр хүнэй духа духаараа мүргэлдэмөөр бад балай харанхы болошоно.

«Намаяа сохом төөреэд, хүбшэ тайгын хүнды соо ойн хүхэ шоно шэнги улижа гэгэжэ, хаана ябана ааб гэжэ нүхэрни һанаанда абташоод һууна ха» гэһэн бодолдо эзэлэгдэн һуутарнь, дүтэхэн мүшэр намаагай хухарһандал болоод, нэгэл панагар нойтон ноохотой танигдаагүй адар томо амитан гэнтэ хүнды модонойнь амһарые хабхаглан, мүнөө хүбүүндэ налаад һуушаба.

Хорожо һууһан залуу хүбүүн айһан сошоһондоо хаба шадал соогоо хашхараад, нюдаргалан ёборхотойнь зэргэ һабхагар ноохотой амитан гэнтын аюулда харбагдаһандаа гү, хүбшэ тайгын хүнхинэтэр ехэ муухайгаар бархираа табяад, залуу хүбүүнэй нюуртань бүлеэбтэр шэнгэшэг юумэн билаашаба. Тайга соо ог хулха, ганса хура борооной шааяха дуулдана.

«Энэ харанхы һүни ямар мухар тоймог ерэжэ, намайе гасаалха, дойглохо болобоб!» — гэжэ мүнөө хүбүүн хараал шэрээл табиһаар хүл дээрээ бодошобо. Халаг хухы болон, хамшыгаараа нюураа аршахадань «илд» гэһэн муухай үнэр гутаба. «Пэй-пай!», ямар зүдэг юумэн дайралдаба гээшэб! Сүлөөтэйхэн байгаал һаа хутагалжархиха байгааб,— гэжэ халаглана.

Хура бороон эхилһэндээл адляар гэнтэ зогсошобо. Оршон тойрон аали намдуу — тон һонор.

Иигээд байхада яалтай гээшэб! Энэ хүлеэгдээгүй ушар тухайгаа адагууша наадаиша нүхэртөө хөөрөө һаамни, хараһан лэ хүндөө хэлэжэ, элиг наада барижал ябахань лабтай,— гэһэн һанал бодолдо эзэлэгдэн байха үедэнь, дан холошье бэшэ, хоёр дахин удаа дараа буугай дуун гаража, харанхы һүниие хаха харбан, хүбшын хүндыгөөр хүүешэнэ.

Нүхэрни намдаа тэмдэг үгэбэлтэй,— гэжэ баясаад, мадага* хутагаяа хуйһаань һугалан абажа, баруун гартаа барса бариад, «жучек» гэжэ фонаряар харгыгаа гэрэлтүүлэн, отог тээшээ гэшхэлнэ. Мүнөөхил һонирхолтой ушарынь ой ухаанһаань юрэдөө гаранагүй. Тэрэнэйнгээ зангилаае задалангүй ябаһаар, орбогорхон отогойнгоо үрхөөр улаан ошоной орьёлон гарахые обёоржорхино.

**

Отог байрынгаа үүдэ «хяард» байсара дэлин орохотойнь тэндэ, мяхаа маймаран һууһан Бадма үбгэжөөл хүл дээрээ бодон угтаад:

— Зай, шимни яаба гээшэбши, али төөрибэ гүш? Юундэ оройтобош? — гэжэ һанаа зобонгёор хэлэбэ.

— Төөреэшьегүйб. Ябаһаар байтарни орой болошоол,— гээд бээрэнги гараараа тобшоо тайлажа ядан байхадань, нүхэрынь туһалан байха зуураа:

— Холо ябашоо гүш?

— Тиигээ. Һамар элбэгтэй газарта ороод, тэрээндээ хүтэлүүлһээр, мэдэнгүй саашаа холо ябашаһан байба хаб,— гэжэ залуу һамаршан болоһон ушараа нүхэрһөө нюухаяа шиидэбэ.

— «Пэй-пай!», яагаа муухай үнэр гутанаб!— гээд Бадма үбгэжөөл нүхэрэйнгөө урдаһаа гайхангяар харан гэхэдээ,— үгы, нюуршни... Унаба, дуһаба гүш? — гэжэ бүри һонирхошобо.

«Нюу нюуһаар байтарни нугарһанай забһараар бултайбалтай! Байра дээрээ балшыса баригдаһан хадаа, хэлэжэл һалаха болобо гээшэб» — гэжэ бодоод, хүндөөр амисхалаад: — Хэндэшье хэлэжэ болохогүй, нэгэл һонирхолтой ушар дайралдаба,—гэжэ хамар дороо гүбэд гэбэ.

Һонирхолтой! Зай, зай саашань..., сай аягалаад, халуу оруулал даа,— гэбэ.

Отогһоо сааша үгэ хүүр тараахагүй хадаш...

— Тиимэ ааб даа! Ойн модон гэршэ болуужан гэжэ тангарилганаб.

Һамарша залуу һониноо эхинһээнь адаг хүрэтэрнь хараһан үзэһэнөө хуу хөөрэхэтэйнь зэргэ, «үнэхөөрөө гү?!» гэжэ Бадма үбгэжөөл энеэдэһээ барижа ядан, һуга харайн [illegible] шобо.

— Шамда энеэдэн, намда ха[illegible] дан. Шамайе иигээд лэ эхилхэ [illegible] таажал байгаа һэм,— гээд ш[illegible] һүүшэ дээрэ һууһандал, сайгаа [illegible] гидхуулба.

Энеэрэн Бадма үбгэжөөл: — [illegible] бага зали абажа намдаад, тэрэ [illegible] танайнгаа юун байһые һанаар[illegible]

— Үгы ааб даа! Харанхыда[illegible] наһаа... Харин тэрэмни юун б[illegible] гээшэб гэжэ тээлмэрдэн һууба.

— Зай, зай. Биии хуушанай [illegible] гуушан ха даа тухайлжал ба[illegible] Уряалгүй тэрэ айлшанаа хүндэ[illegible] гөөр хүлеэнгүй, сошоогоод тэрьеду[illegible] жэрхиһэншни муу байна даа.

— Һэ! Үшөө хүндэтэйгөөр [illegible] нөөшье хүрэтэрөө үе мүсэм һалг[illegible] һаар.

— Таняагүйб гэнэ гүш? Тэр[illegible] тэйшни үглөө танилсуулхал [illegible] хаб,— гээд Бадма үбгэжөөл унт[illegible] даа орошоно.

**

Залуу хүбүүн энэ һүниие муу[illegible] үнгэргэбэшье, үглөө эртэлэн бод[illegible] сайгаа шанахаар түхеэрбэ.

— Залуу нүхэр, мэнэ гэһээр с[illegible] лаадшье ялайбди. Шаруухаяа а[illegible] жа шанаха, шарахаяа мэдэлши.

— Һэ! Манай һанаагаар ха[illegible] тиимэ бэлэн шаруухан байха һэм[illegible]

— Бэлэн үүсээ шоно но[illegible] аманда оруулжархюужабди,— [illegible] Бадма үбгэжөөл таба һүрдэгөө ш[illegible] гажа үзөөд, газаа тээшээ гарана.

Залуу хүбүүн нүхэртөө харгы[illegible] боложо, урдань ороод ябана. Уд[illegible] шьегүй. Хүнды хушынгаа узуу[illegible] ерэжэ,—эндэ шэбээлэн һууга[illegible] — гэжэ огсомоор дуугараад, ай[illegible] нюдөөр нүхэрэйнгөө урдаһаа хар[illegible] зогсоно.

— Хура бороодо шэбээлмээр [illegible] хид байра олоһон байгааш,— г[illegible] Бадма үбгэн тэрэ дороо мүр [illegible] шэнжэлэн байһаар:

— Хаана холо ошоо гэбэш. Эн[illegible] тойрон лаб унаһан лэ байха,—г[illegible] ута һорьмой ногоо набтайса дар[illegible] харайһан мүртэ ороод ошохоод[illegible] арба гаран алхамай газарта томо томо үлэгшэн баабгай харайса [illegible] рээ унашаһан хэбтэбэ.

— Зай, залуу нүхэр! Наашаа [illegible] тэлэлши. Хуншуухан үнэртэй оде[illegible] лон духи хаягша нүхэрөө тан[illegible] абалши,—гээд энеэбхилэн байба[illegible]

Залуу хүбүүн ерэжэ харамсаар[illegible] — Ай шүдхэр абаг! Энэл шолмо[illegible] майе сошооһон байбалтай!— г[illegible] гайхашал баран байһаар «үгы, [illegible] амитан иихэдээ юундэ ухэбэ [illegible] шэб?».

— Өөрөөшье үхөө бэшэ... Ши[illegible] гайтайхан лэ хүйхэрзөөн бай[illegible] тайш.

— Яагаад?

— Нэгэ дахин бадашаад, ёбор[illegible] баабгай алажархиходоо тэнсэ[illegible] хүсэтэй хүн байнаш даа,—гэжэ [illegible] да бариба.

— Бадма абгай болил даа. [illegible]

— Баабгай гээшэ ехэ сошо[illegible] уурганша юм даа. Хура бороо[illegible] үедэ баһа шам шэнги бэеэ хорох[illegible] тэндэ һуун гэхэдээ, юрэдөө хүле[illegible] дээгүй шиниии хашхараан, ёборго[illegible] гэнтэ ехээр айһан сошоһондоо з[illegible] хөө хахараад унашоол даа.

Иимэ адар томо бэетэй аад, [illegible] тэрээ айха гээшэнь һонирхол[illegible] байна даа!—гэжэ залуу хүбүүн [illegible] гэн ангуушанайнгаа хэлэгшые [illegible] гээ юм тэхэ.

*) Уурганша—сошомхой.

Хилын саанаһаа

Замбуулинай баатарта үгтэһэн бэлэг

ПАРИЖ, декабриин 2. (ТАСС). Советскэ Союзай Герой лётчик-космонавт Валентина Николаева-Терешковада Франциин Монтрей городой эрхэтэдһээ бэлэг мүнөөдэр эндэ советскэ посольстводо дамжуулан үгтөө. СССР-һээ Францида байдаг элшэн сайд С. А. Виноградов бэлэгые хүлеэн абаад, мэр г-н Грегуар түрүүтэй Монтрейн хүн зоной делегацида баясхалан хүргөө, Валентина Николаева-Терешковада бэлэгыень түргэнөөр дамжуулхаб гэжэ найдуулаа.

Бен Белла: „Бидэнэр шэнэ общество байгуулхабди“

АЛЖИР, ноябриин 2. (ТАСС). Алжирта ой модо һэргээхэ үргэн кампани боложо байна. Үбэлэй модо тарилгын кампани декабриин нэгэндэ эндэ эхилээ. Ороной элдэб районуудта энэ үдэр эмхидхэгдэһэн воскресннигүүдтэ хэдэн зуу мянган хүн һайн дураараа хабаадаа.

Алжирай ниислэл шадар воскресннигтэ хабаадаһан 200.000 хүнэй ехэ митинг болоо. Республикын президент Ахмед Бен Белла митинг дээрэ үгэ хэлэһэн байна.

Ой модо һэргээхэ хүдэлмэри угаа ехэ удха шанартай гэжэ тэрэ онсолон тэмдэглээ, «...Алжирта элдүүрилэгдэдэг газарай талмай жэл бүри 40 мянган гектараар хороно. Юуб гэхэдэ, һалхинда үлеэлгэжэ, уһанда эдюулжэ, мүн сагай уларилай бусад үзэгдэлнүүдһээ шалтагаалан газарай хүрьһэн гэмтэдэг. Тиимэһээ 20 жэлэй турша соо 1 миллион шахуу гектар газар гэмтэжэ болохо байна» гээд президент хэлээ.

Модо тариха хүдэлмэридэ олоороо хабаадахыень бүхы хүн зониие, илангаяа залуушуул болон эхэнэрнүүдые Бен Белла уряалаа. Энэ хүдэлмэри газарай реформо хэлгэтэй холбоотой. «Франциин газар эзэлэгшэдһээ газарыень абажа, тэрэниие элдүүрилдэг таряашадта дамжуулан үгөөбди. Тиигэжэ газарай реформо хэхэ түрүүшын шата бэелүүлэгдээ.

Энээниие үндэһэ яһанай илгаа гарган хандаһан ябадал гэжэ тоолодог хүнүүд бии... Эдэ госнодинуудта би иигэжэ харюусанаб: тэсэгты, аграрна реформо хэхэ тухай хуули удахагүй толилогдохо. Энэ хуули Алжиртахи бүхы газарта хамаатай байха» гэжэ тэрэ заагаа.

Президент саашань иигэжэ заагаа. Ороной байгууламжа ехээр шэнэдхэгдэжэ аграрна реформо, индустриализаци гэхэ зэргын хэмжээ ябуулганууд удаа дараалуулан абтахаар хараалагдана. Ороноо индустриализацилха шухала, «юуб гэхэдэ промышленностиие хүгжөөнгүйгөөр оромнай амжалта туйлажа шадахагүй» гээд тэрэ онсолон тэмдэглээ.

Алжирай элшэ хүсэнэй баялигые ашаглаха тухай асуудалаар Франциин правительстватай Алжирай правительство хэлсээ хэжэ байна гээд Бен Белла тэмдэглээ. Удахагүй энэ талаар шухала шиидхэбэри абтаха. Али алиндаа тааруугаар харилсаа холбоо байгуулха эрхэ байдал бии болгохо талаар манай гол эрилтэнүүдые Франциин правительство зүбшөөхэ гэжэ бидэнэр найданабди гээд тэрэ хэлэһэн байна.

Бидэнэр шэнэ общество байгуулхые хүсэнэбди, тиихын тулада бүхы һаад бэрхэшээлнүүдые зайсуулха хэрэгтэй гэжэ мэдэнэбди. 132 жэлэй турша соо тогтоогдоһон бүхы хизаарлалтануудые усадхаха хэрэгтэй. Эдэ һаад бэрхэшээлнүүдые бидэнэр өөһэдынгөө хүсөөр зайсуулха ёһотойбди гэжэ ойлгонобди.

1964 ондо баһа нэгэ ондоо янзын кампани, тусхайлбал, гэгээрэлэй талаар кампани ябуулагдаха гэжэ Бен Белла заагаа.

Японой горнягуудай съезд

ТОКИО, декабриин 2. (ТАСС). Далан зургаа мянган шахтёрнуудые нэгэдүүлдэг Японой нүүрһэнэй промышленностиин хүдэлмэришэдэй профсоюзуудай федерациин гушан юһэдэхи съезд мүнөөдэр Токиодо хүдэлмэреэ дүүргэбэ. «Микавадахи гашуудалта ушарые дахин тохёолдуулхагүй», «шахтёрнуудай ажаллаха эрхэ байдалые аюулгүй болгохо, амииаһыень аршалан хамгаалха» гэһэн уряатайгаар съезд үнгэрөө.

Съездэ хабаадагшад хадаа шахтануудта усалталгаһаа һэргылхэ хэмжээнүүдые абхуулхын түлөө тэмсэлэй программые нэгэн дуугаар баталан абаа, ерэхэ жэлэй хабар хүрэтэр федерациин ябуулга хэхэ хараа шугамые, съездын декларациие һайшаагаа.

Нүүрһэнэй промышленностьда ажалые бүтээсэтэй болгохо талаар правительствын болон эзэд баяшуулай бэелүүлжэ байһан программаһаа уламжалан, Японой шахтануудта һүүлэй үедэ гэмтэлнүүд олоор тохёолдоно гээд эдэ документнүүд соо заагданхай.

Салин хүлһээ дээшэлүүлхын түлөө, тэрэнэй эгээн доодо захын хэмжээе батаар тогтоохын түлөө шахтёрнуудай хүдэлөө үргэнөөр дэлгэрүүлхэ гэжэ тэмсэлэй программа соо хараалагдаһан байна. Забастовконууд хадаа энэ хүдэлөөнэй гол арга методынь болохо юм.

Сенегалда һунгалта болобо

ПАРИЖ, декабриин 2. (ТАСС). Сенегалай Республикада президентын болон парламентын һунгалта үсэгэлдэр болоо. Зонхилхы партиин— Сенегалай прогрессивнэ союзай кандидадууд һунгалтын үедэ дуунай диилэнхи олонхиинь абаа.

Франс Пресс агентствын корреспондентын Дакарһаа мэдээсэһэнэй ёһоор мүнөө үглөөгүүр хүрэтэр тоологдоһон 941.275 дуунай 832.919 дуунинь Леопольд Сенгорой—республикын президентын тушаалда гансахан лэ кандидадай түлөө үгтэһэн байна.

ЛОНДОН, декабриин 2. (ТАСС). Үсэгэлдэр һунгалтын үдэр тэндэ тулалдаанай болоһонһоо уламжалан, 10 хүн алуулаа, 60 хүн шархатаа гэжэ Рейтер агентствын корреспондент Дакарһаа дамжуулна.

Правительстводо дурагүйлхэдэг хүсэнүүдэй эмхидхэһэн демонстрацида хабаадагшадай болон полициин хоорондо тулалдаан болоһон байгаа. Танкнууд болон хуягта машинануудаар дэмжэгдэһэн сэрэгүүд Дакарай үйлсэнүүдтэ харуул харана.

Нацистнууд Сагаан байшангые хүреэлбэ

НЬЮ-ЙОРК, декабриин 2. (ТАСС). Хүрин самсатайнууд, хамсыдаа хас тамгатай бүлэг американ нацистнууд үсэгэлдэр Сагаан байшангые хүреэлээ гээд ЮПИ агентство мэдээсэнэ. Мүрдэлгэ хэхэ комиссиин түрүүлэгшээр США-гай Верховно сүүдые толгойлогшын томилогдоһые нацистнууд буруушааһан байна бшуу. Президент Кеннедиие алаһан, мүн Ли Освальдые усадхаһан ушар байдалые мүрдэхэ комисси США-гай президент Джонсоной заабаряар байгуулагдаһан юм.

Баруун Европын союзай ассамблейн сесси нээгдэбэ

ПАРИЖ, декабриин 2. (ТАСС). Баруун Европын союзай ассамблейн ээлжээтэ сесси мүнөөдэр үдын хойно эндэ нээгдээ. Европын «юрэнхы дэлгүүрэй» зургаан ороной болон Англиин парламентнуудай түлөөлэгшэд энэ союзда ородог юм. Политическэ, экономическа болон сэрэгэй шэнжэтэй асуудалнууд, жэшээлхэдэ ядерна туршалгануудые зарим зэргээр хорихо тухай Москвагай договорой баруун оронуудай бүлэглэлдэ ямар удха шанартай байһые, НАТО-е ядерна буу зэбсэгээр хангалга болон бусад асуудалнуудые ассамблей зүбшэн хэлсэхэ байна. Сесси декабриин 5 хүрэтэр үргэлжэлхэ юм.

Чехословакида газар хүдэлбэ

ПРАГА, декабриин 2. (ТАСС). Южночешскэ болон Южноморавска областьнуудта мүнөөдэр Прагын сагаар үглөөнэй 8 час багта хэдэн секундын турша соо газар хүдэлөө. 5—6 балл хүсэтэй байгаа гэжэ тухайлагдана.

Прага болон Братиславада мүн лэ газар хүдэлөө. Гэр байшангууд бага зэргээр гэмтэһэн мэдээсэлнүүд Братиславын зарим районуудһаа абтаһан байна.

Зариманиинь нютагаа бусажа эхилхэнь

ТОКИО, декабриин 2. (ТАСС). Сайгонһоо абтаһан мэдээсэлнүүдэй ёһоор Урда Вьетнамһаа Америкын сэрэгүүдэй зарим хубиие Америкын командовани гаргажа эхилхэнь. Һарын урда тээ генералнуудай засагаа гартаа абаһан энэ орондо шэнэ жэл хүрэтэр Америкын сэрэгүүдэй тоо мянган солдат болон офицерээр үсоорхэ юм. Үглоо гарагай гурбанда гурбан зуун хүнһөө бүридэһэн түрүүшын бүлэг ябуулагдахань.

Арбан зургаа мянга гаран хүнһөө бүридэһэн өөрынгөө частьнуудай зарим хубиие гаргахаяа байһан тухайгаа Америкын командовани соносхоо. Зүтөөр арадта эсэргүү дай үргэлжэлүүлхын тулада үлдэгшэ хүсэнүүдэй дуталдаа һаань, хэһээхэ дураха зорилгонуудаа Сайгоной шэнэ засагаархидай дүүргэжэ шадаагүй һаань Пентагон шэнэ сэрэгүүдые удааруулангүйгөөр эльгээхэ гэжэ Америкын командовани ойлгуулһан байна.

Америкын сэрэгүүдэй зарим хубиие гаргаха тухай асуудал бүри октябриин эхеэр Вашингтондо президент Кеннедиин мэндэ байхада гол түлэб шиидхэгдэһэн байгаа. Урда Вьетнамай сэрэгүүдэй дайшалхы шадабариин дээшэлэлгэһээ дулдыдуулан Америкын сэрэгүүд гаргагдаха юм гээд Сагаан байшангай мэдээсэл соо хэлэгдэнхэй.

Партизануудай тала руу оробо

ХАНОЙ, декабриин 2. (ТАСС). Ноябрь һарын түрүүшын 10 үдэрэй турша соо Меконг мүрэнэй адагта Урда-Вьетнамай армиин 1365 солдат партизануудай тала руу оробо гэжэ Урда Вьетнамай патриодуудай «Сүлөөрэлгэ» агентство мэдээсэнэ.

ГАДААДЫН ХРОНИКО

Африкын гүрэнүүдэй промышленна хүгжэлтын программые таарууггаар зохёохо зүблөөн Лагосто болобо. Либериин, Мавританиин, Малиин, Сенегалай, Ганын, Нигериин болон бусад гүрэнүүдэй түлөөлэгшэд зүблөөндэ хабаадалсаа. Зарим гүрэнүүдэй экономическа хүгжэлтын асуудалнууд, тусхайлбал металлургическа промышленность бии болгохо, Баруун Африкада транспорт хүгжөөхэ асуудалнууд зүблөөн дээрэ хэлсэгдэбэ.

Капиталай оронуудта забастовконууд болоно

ИТАЛИ

Италиин банкнуудай алба хаагшадай шэнэ забастовко бүхы орон дотор эхилээ. Ажалшадай материальна байдал һайжаруулха тухай эрилтэнүүдые дэмжэхын тулада энэ забастовкые Италиин ажалай бүгэдэ ниитын конфедераци, Италиин ажалшадай профсоюзуудай конфедераци, Италиин профсоюзуудай организацинуудай эрхые хамгаалха союз хамтадаа соносхоһон байна.

ШВЕЦИ

Швециин радио болон телевидениин захиргаан өөрын үйлэнүүдтэ хэдэхэ дамжуулгануудайгаа программые аралтайгаар хубилгахабаатай болоһон байна. 600 шахуу артистнууд, дуушад болон бусадай забастовко хэһэн дээрэһээ программаяа хубилгаһан байгаа бшуу. Салин хүлһэнэй дээшэлүүлэгдэхэ хүрэтэр декабриин 1-һээ эхилэн радио болон телевидениин хүдэлмэридэ хабаадалсахаһаа тэдэнэр арсаһан байха юм.

ИЗРАИЛЬ

Израильда гүрэнэй алба хаагшадай забастовко соносхогдоо. Тэрээндэ хабаадаһан 40 мянган алба хаагшад салин хүлһэ дээшэлүүлхэ, ажалай эрхэ байдал һайжаруулха эрилтэ хэнэ.

(ТАСС).

АФГАНИСТАН. Советскэ Союзай туһаламжаар Джангальда автомобиль заһабарилгын завод байгуулагдаба. Эндэ совет мэргэжэлтэд Афганай хүдэлмэришэдтэ өөһэдынгөө ажалай дүй дүршэлые үгэжэ туһалалсана. Зураг дээрэ: заводой механическа цех дотор советскэ фрезеровщик Боровихин (дундань) Афганай хүдэлмэришэдые һургажабайна.

ТАСС-ай фотохронико.

Энээниие мэдэхэ гүт?

Алгана загаһан нараар зүгөө мэдэд[illegible]

Зарим загаһан түрьһээ хаяхын тулада далайһаа гарахадаа өөрөө ямар голдо түрьһэлэгдэжэ загаһан болоо һэм, тэрэ уһаяа алдангүй тиишээ тэхэридэг байһан тухайнь үнихэнэй мэдээжэ. Жэшээнь, лосось загаһан далай соо хэдэн жэл ябаһанайнгаа удаа «түрэһэн» голдоо ошожо орохо замаа заатагүй олодог байха юм. Тэрэ загаһан ондоошье голдо ороо һаа тэндээ түрьһэлэнгүй гаража, өөрынгөө голдо ородог байһаниинь ажаглагданхай. Зарим загаһан голойнгоо адагһаа 2,7 мянган километр хүрэтэр холо ябашадаг. Тэрээндэ семга, горбуша, нерка, чавыч, кижуч, кумжи гэжэ загаһад хабаадана. Эдэ загаһадай тиимэ холо ошодог байһан тухайнь ажаглагдаһан, тодорхойгоор шэнжэлэгдэһэн байна.

Далайда ябаһан лосось тэрээндэ шудхаһан уһа гол, һадһа һалаагай хэды олон байбашье өөрынгөө гараһан заахан голые олодог байһан тухай асуудалда эрдэмтэд удаан саг соо харюу үгэжэ шадангүй байһан гээшэ. Һүүлэй жэлнүүдтэ Хаслер болон тэрэнэй хүдэлмэрилэгшэд (США) элдэб олон туршалга хэһэнэйнгээ эсэстэ энэ ушарай нюусые тааһан байна. Загаһанай зүгөө олодог ябадал хадаа бэеынгээ мэдэрэлэй туһаламжаар, гадаадын шэнжэ тэмдэгээр—үнэр абалга, юумэ харалгаараа гү, али бусад тэмдэгээр урдань ябаһан газараа алдадаггүй.

Алгана түрьһэлдэг нууртаа бусахадаа нараар зүг барижа олодог. Бүрхэг үдэр гү, али харанхы байхадаа зүгөө алдажа, дайралдаһан газар тээшэ ябашадаг. Алгана лабораторидо байлгаад туршалга хэжэ үзэгдөө. Тиихэдээ наранай орондо лампаар гэрэл үгтөө. Иимэ туршалга хэхэдэ загаһан лампын гэрэл багсаан, ямар нэгэн зүг барин ябадаг байба.

Лосось өөрынгөө гол хайшан гээд олоно гээшэб! Түрьһэнһөө гараһан жараахай уһанайнгаа үнэртэ, голойнгоо ямар уһатай байһанда дададаг. [illegible] луу лосось ямар н[illegible] голой үнэртэ дадал[illegible] лоод, тэрэ үнэ[illegible] удаан саг соо алд[illegible] гүй. Энээниие Хас[illegible] болон Уисби гэгшэ[illegible] туршалга гэршэ[illegible] харуулаа. Тэрэшэ[illegible] загаһан үнихэн б[illegible] һон хойно үнөөхи [illegible] рөө мэдээд байдаг [illegible] жэ тодорхойлогдон[illegible]

Загаһанай үнэ[illegible] байдаг тухай с[illegible] туршалгаша И. И. К[illegible] нецова (1958 он) [illegible] шэлээ. Сазан, вобл[illegible] загаһад Волгын а[illegible] багаар түрьһэез хо[illegible] доо хаядаг. Тиихэ[illegible] заабол уһанай нэмэ[illegible] байхада түрьһэл[illegible] юм. Тиимэ уһа зага[illegible] үнэрөөр олоно гэ[illegible] гэжэ энэ туршалга[illegible] харуулаа.

Хаслер, Уисби [illegible] шэд һалаатаһан хо[illegible] голые үгсэжэ гара[illegible] кижуч загаһанай [illegible] һан мүр мүрдэхэд[illegible] үнэхөөрөө гол горх[illegible] то ороһон загаһан у[illegible] най үнэрөөр ябад[illegible] байна гэжэ тодорх[illegible] лоо.

Календарьһаа абтаба.

Редактор **Ц. О. ОЧИРОВ.**

Манай адрес, телефонууд

АДРЕС ОБЪЕДИНЕННОЙ РЕДАКЦИИ: гор. Улан-Удэ, улица Ленина, 35. Телефоны: редактора —23-67, зам. редактора —38-42, зам. редактора —35-84, секретариата —27-37, отделов: сельскохозяйственного производства и партийной жизни —47-59, 35-14, промышленного производства и партийной жизни —48-89, 33-61, корректорская —35-95.

Улица ЛЕНИНА, 26. Телефоны отделов: идеологического —24-74, советского строительства и быта —34-93, рабселькоров и писем —25—41, 38-30, информации —32-74 и переводов —34-05.

гор. Улан-Удэ, типография Министерства культуры Бурятской АССР.

Н00592. Зак. № 7104.